

CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE İKİ DEFADAN FAZLA CUMHURBAŞKANI SEÇİLEMEME KURALI

The Rule of 'Being Elected as President of the Republic for Two Terms at Most' in the Executive Presidential System

Mustafa ŞENTOP*

Özet

16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen halk oylaması sonucunda kabul edilerek yürürlüğe giren 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'la Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en kapsamlı Anayasa değişikliklerinden birisi gerçekleştirilmiştir. Söz konusu Anayasa değişikliği ile Türkiye'de hükümet sistemi değişmiş; parlamenter hükümet sistemi yerini cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine bırakmıştır. Bu kapsamda 6771 sayılı Kanun, yürütme erkinin oluşumu ile görev ve yetkilerine ilişkin Anayasa hükümlerinde önemli değişiklikler yapmış ve yeni esaslar benimsemiştir.

2017 tarihli söz konusu Anayasa değişikliği sonrasında Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının uygulanma şekline dair öğretilerde ve kamuoyunda bazı tartışmalar görülmüştür. Büyük ölçüde, 6771 sayılı Kanun'la değiştirilmeden önce de Anayasa'da aynı içerikte bir kuralın yer alıyor olmasına dayanan bu tartışmaların odağını, 2017 tarihli Anayasa değişikliğinden önce yapılan Cumhurbaşkanı seçimlerinin “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının uygulanmasına etkisi oluşturmaktadır. Bu çerçevede çalışmada, yorum yöntemlerinden ve kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkelerden hareketle, “*parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme kuralı uygulanırken dikkate alınıp alınmayacağı*” sorusunun cevabı aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanı seçimleri, en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilme kuralı, cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi, parlamenter hükümet sistemi, 6771 sayılı Kanun, yorum yöntemleri, kanunların zaman bakımından uygulanması

➤ *Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee Permission.*

➤ *Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 26.01.2022*

➤ *Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 02.03.2022*

* Prof. Dr., Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, mustafa.sentop@tbmm.gov.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-7303-3370>

Abstract

With Law no.6771 of 21 January 2017 which entered into force following its approval in the referendum held on 16 April 2017, one of the most comprehensive constitutional amendments of history of the Republic of Türkiye has been realised. As result of these constitutional amendments the system of government has been changed in Türkiye; the parliamentary system of government has been replaced with the executive presidential system. In this context, the Law no.6771 made crucial changes in constitutional rules on organisation of the executive branch and on its responsibilities and powers, and adopted new principles.

Following the aforementioned constitutional amendments of 2017, various debates have been seen in the doctrine and in the public sphere concerning the way of implementation of the rule “*a person may be elected as the President of the Republic for two terms at most*” stipulated in Article 101 of the Constitution as amended by law no.6771. The focal point of these debates, which have mostly been based on the fact that a rule with the same content already existed in the Constitution before the latter has changed by law no.6771, is the effect of presidential elections held before the constitutional amendments of 2017 to the implementation of the rule “*a person may be elected as the President of the Republic for two terms at most*”. In this context, in this study, departing from the interpretation methods and the principles concerning *ratione temporis* application of statutes, the answer for the question of “*whether or not presidential elections held during the term of the parliamentary system of government will be taken into account while implementing the rule ‘a person may be elected as the President of the Republic for two terms at most’ in the term of the executive presidential system*” will be sought.

Keywords: Presidential elections, the rule of being elected as President of the Republic for two terms at most, the executive presidential system, the parliamentary system of government, the Law no.6771, interpretation methods, *ratione temporis* application of statutes

GİRİŞ

Türkiye, 16 Nisan 2017 tarihinde yapılan referandum sonucunda kabul edilen 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun’la tarihinin en kapsamlı Anayasa değişikliklerinden birini gerçekleştirmiştir. On sekiz maddeden oluşan söz konusu Anayasa değişikliğinin özü, daha önce “*halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı ile parlamentonun güven oyunu alan Bakanlar Kurulu tarafından birlikte kullanılan*” yürütme yetkisi ve görevini, artık milletvekilleri ile birlikte aynı anda halk tarafından seçilecek Cumhurbaşkanının tek başına kullanacak olmasıdır. Böylece Türkiye, 6771 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliği ile birlikte hükümet sistemini değiştirmiş; parlamenter hükümet sisteminden cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine geçiş yapmıştır¹.

¹ 6771 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliğinin öngördüğü cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi öğretide “*başkanlık sistemine benzer bir hükümet sistemi, başkanlık sistemi, çarpıtılmış başkanlık sistemi, sui generis başkanlık sistemi, Türk tipi başkanlık sistemi, neverland hükümet sistemi*” gibi farklı nitelendirmelere konu olmuştur. Bkz. Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (21. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021) 335; Yavuz Atar, *Türk Anayasa Hukuku*, (14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021) 175; Bülent Tanör, Necmi

6771 sayılı Kanun ile 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda var olan Bakanlar Kurulu ile ilgili tüm ifadeler kaldırılmış, Anayasa'da Başbakana ve Bakanlar Kuruluna yapılan atıflar Cumhurbaşkanı şeklinde değiştirilmiş ve yine Cumhurbaşkanlığı makamı ile ilgili adaylıktan seçilme esaslarına, görev ve yetkilerinden sorumluluğuna kadar pek çok konuda yeni hükümler ihdas edilmiştir.

Uzun bir süredir uygulanan hükümet sistemini değiştirmesi sebebiyle hukukumuz ve toplumsal yaşantımıza önemli etkileri bulunan 2017 tarihli Anayasa değişikliklerinin, öğretilerde bazı tartışmalara ve uygulamada çeşitli tereddütlere yol açtığı gözlemlenmektedir. Bu noktada söz konusu değişikliklere konu yeni hükümet sisteminin genel mantığının anlaşılmasının ve tüm kurum ve kurallarıyla sorunsuz şekilde uygulanmasının zaman alacağı açıktır.

2017 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliği kapsamındaki hükümlerden birisi, 6771 sayılı Kanun'un, Anayasa'nın 101'inci maddesini tamamen değiştiren, 7'nci maddesinin ikinci fıkrasındaki "*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralıdır. Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde aynı kişinin Cumhurbaşkanı seçilmesine yönelik sayı sınırlaması getiren bu kural da, ilk bakışta anlamı gayet açık bir norm olarak görünmesine rağmen, yakın geçmişte kamuoyunda ve öğretilerde bazı tartışmalara konu olmuştur. Bu kapsamda söz konusu kural hakkında gündeme gelen tartışmalarda çeşitli yazarlar tarafından, "*6771 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçimlerinin ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilememe kuralının uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağı*" noktasında farklı değerlendirmelerde bulunulmuştur².

Yüzbaşıoğlu, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (19. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2019) 65; Osman Korkut Kanadoğlu, Ahmet Mert Duygun, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020) 334 vd.; Kemal Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (4. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2021) 801; Kemal Gözler, "Cumhurbaşkanlığı Sistemi mi, Başkanlık Sistemi mi, Yoksa Neverland Sistemi mi? 16 Nisan'da Neyi Oylayacağız?" 24.02.2017, <https://www.anayasa.gen.tr/neverland.htm>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

² Örneğin, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinin ikinci fıkrasının uygulanmasında dikkate alınması gerektiği hususunda bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (n 1) 843-845; İbrahim Ö. Kaboğlu, "Bir Kimse En Fazla İki Defa Cumhurbaşkanı Seçilebilir Kuralı Üzerine...", (2021) (1), *Ankara Barosu Dergisi*, 327 vd.; Tolga Şirin, "Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı adayı olabilir mi?", 08.04.2021, <https://t24.com.tr/yazarlar/tolga-sirin/recep-tayyip-erdogan-yeniden-cumhurbaskani-adayi-olabilir-mi,30518>, Erişim Tarihi: 24.12.2021; Şule Özsoy Boyunsuz, "Anayasamıza Göre Cumhurbaşkanının Dönem Sınırı", *Hukuk Defterleri*, (2018) (14), <https://hukukdefterleri.com/anayasamiza-gore-cumhurbaskaninin-donem-siniri/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021; Murat Sevinç, "Hayret verici bir 'Anayasa' yorumu!", 11.06.2018, <https://www.diken.com.tr/hayret-verici-bir-anayasa-yorumu/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

Parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinin ikinci fıkrasının uygulanmasında dikkate alınmaması gerektiği hususunda bkz. Abdurrahman Eren, "Mevcut Cumhurbaşkanı kaç defa

Şüphesiz, 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesine konu değişikliğin yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinden³ önce herhangi bir Cumhurbaşkanlığı seçimine katılıp başarılı olan adayların bu dönemde icra ettikleri görevlerinin, ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilememe kuralının cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi dönemindeki uygulamasında hesaba katılıp katılmayacağı hususu, siyasal ve toplumsal hayatımız açısından son derece önemli bir meseledir. Bununla birlikte konunun siyaset bilimi ve toplum yaşamı açısından taşıdığı önem, son tahlilde bu meselenin hukuki bir sorun olduğu ve hukuk ilminin ilkeleri ışığında çözümlenmesi gerektiği gerçeğini değiştirmemektedir.

Bu çerçevede çalışmada, Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı ele alınarak, söz konusu Anayasa kuralına verilecek anlamdan hareketle “*parlamentar hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme kuralının yeni hükümet sistemi döneminde uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağı*” sorusunun cevabı aranacaktır. Bu amaçla öncelikle bahsi geçen Anayasa hükmünün anlamı ve kapsamı yorum yöntemleri çerçevesinde belirlenmeye çalışılacaktır. Akabinde söz konusu hükmün yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinden önce de Anayasa'da aynı içerikli bir başka kuralın bulunduğu olgusundan hareketle, inceleme konusu Anayasa kuralı kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeler ışığında değerlendirilecektir.

I. İKİDEN FAZLA CUMHURBAŞKANI SEÇİLEMEME KURALININ ANLAMI

Hukuk ilminde bir normun anlamının, kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ameliyesi yorum kavramı ile ifade edilmektedir⁴. Bu kapsamda,

seçilebilir?”, 23.06.2018, <http://www.kanuniesasi.com/2018/07/23/mevcut-cumhurbaskani-kac-defa-secilebilir/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021; Adnan Küçük, “Recep Tayyip Erdoğan 2023 Seçimlerinde Cumhurbaşkanlığına Aday Olabilir Mi?”, 23.09.2020, <https://www.turktime.com/yazar/recep-tayyip-erdogan-2023-secimlerinde-cumhurbaskanligina-aday-olabilir-mi/15070>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

Belirtmek gerekir ki burada kendilerine atıf yapılan yazarların tamamı konuyu parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri temelinde genel olarak değil, Onikinci Cumhurbaşkanının tekrar Cumhurbaşkanlığına aday olup olamayacağı özelinde ele almışlardır.

³ 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi ile değiştirilen Anayasa'nın 101'inci maddesi, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine (24 Haziran 2018 seçimlerine) ilişkin takvimin başladığı tarih olan 30 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz. 6771 sayılı Kanun madde 18.

⁴ Vecdi Aral, *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine* (Filiz Kitabevi, İstanbul 2007) 184; Turhan Esener, *Hukuk Başlangıcı - Genel Hukuk Bilgisi* (8. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul 2008) 251; Aydın Aybay, Rona Aybay, *Hukuka Giriş* (3. Bası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006) 337; Yasemin Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (8. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021) 179 vd; Ahmet M. Güneş, *Hukuk Metodolojisi* (3. Bası, Ekin Basım Yayın, Bursa 2020) 93. “*En geniş anlamda yorum, çelişik olanın anlamlı hale getirilmesinden başlayarak,*

somut bir olayda, öncelikle, uygulanacak olan hukuk kuralının gerçek⁵ ve makul⁶ anlamının yorum yoluyla açığa çıkarılması gerekmektedir. Hukukta yorum, herhangi bir kurala bağlı olmaksızın serbestçe icra edilebilecek bir faaliyet değildir. Yorum faaliyetinin, normun lafzı, amacı, diğer normlarla ilişkisi gibi birçok hususu dikkate alan yorum yöntemlerinin takip edilmesi suretiyle icra edilmesi gerekmektedir⁷.

Bu kapsamda Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan "*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralının, 6771 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce Cumhurbaşkanı seçilmiş olan kişileri de kapsamına alıp almadığı ve dolayısıyla bu kimseler hakkında da uygulanıp uygulanmayacağı sorusunun cevaplandırılabilmesi, kaçınılmaz olarak söz konusu hukuk kuralının anlamının genel kabul görmüş yorum yöntemleri doğrultusunda belirlenmesini gerektirmektedir. Bu başlık altında, öğretide genel kabul görmüş klasik⁸ yorum metotlarından hareketle (6771 sayılı Kanun'la değiştirilmiş) Anayasa'da yer alan "*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralının anlamının ve kapsamının belirlenmesine çalışılacaktır⁹.

A. Lafzî Yorum

Yorum yöntemlerinin başında gelen ve hukuk kuralının lafzını, kullanılan kelimelerin anlamını, dizilimini ve Türkçe dil bilgisi kurallarını esas alan lafzî yorum¹⁰, ontolojik olarak her hukuk kuralı aslında bir kelimeler dizisi

anlamın derinleştirilmesi, teknik anlamı olanla gündelik anlamın ayrıştırılması, asıl anlamın açığa çıkarılması ile işlem ve kaplam ilişkisinin bir sonuca kavuşturulmasıdır." Yasemin Işıқтаç, *Hukuk Başlangıcı* (3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015) 170.

⁵ Işıқтаç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 194; Güneş (n 4) 93.

⁶ Aral (n 4) 184.

⁷ Aral (n 4) 184; Güneş, (n 4) 101.

⁸ Bkz. Arslan Topakkaya, *Hukuk Hermeneutiği (Hukukta Anlama ve Yorumlama Sanatı)* (1. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2019) 301-302.

⁹ "*Anayasanın yorumlanmasında öncelikle klasik yorum yöntemleri, yani lâfzî, sistematik, amaçsal ve tarihsel yorum yöntemleri uygulanmaktadır. Anayasa mahkemeleri genellikle bu konuda teorik tartışmalara girmeksizin, öncelikle klasik yorum yöntemlerinden, gerekli gördüklerinde ise anayasa hukukuna özgü yorum prensiplerinden yararlanarak anayasayı yorumlamaktadırlar. Bir anayasa hükmünün anlam ve kapsamının belirlenmesinde sözü edilen tüm yorum yöntemlerinden yararlanılmalıdır. Zira bu yöntemler birbirini dışlamamakta, aksine tamamlamaktadır. ... Türk Anayasa Mahkemesi, esas itibariyle klasik yorum yöntemlerinden yararlanarak Anayasa'yı yorumlamaktadır.*" Yüksel Metin, *Anayasanın Yorumlanması* (1. Bası, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2008) 215-216, 218; "... genel yorum yöntemleri, kuşkusuz anayasanın yorumlanmasında da geçerlidir." Kanadoğlu, Duygun (n 1) 38.

¹⁰ Esener (n 4) 253; Aybay A., Aybay R. (n 4) 339; A. Şeref Gözübüyük, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları* (24. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2005) 75; Kemal Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş, Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu* (US-A Yayıncılık, Ankara 1998) 166.; İ. Yılmaz Aslan, Doğan Şenyüz, *Hukuka Giriş* (14. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2021) 97.

olduğundan, hukuk kurallarının yorumlanmasında ilk başvurulması gereken yorum metodudur¹¹.

Lafzî yorum yönteminden hareket edildiğinde, Anayasa'nın 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” cümlesinin anlamının açık olduğu, bu kapsamda anılan hükmün “*bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı seçildikten sonra üçüncü defa Cumhurbaşkanı seçilmesinin mümkün olmadığı*” anlamına geldiği ifade edilebilecektir. Ancak bu şekilde yapılacak kısa bir tanımlama, söz konusu hukuk kuralının uygulamada hiçbir tereddüde mahal vermeyecek şekilde anlamlandırılması noktasında yeterli olmayacaktır. Bu kapsamda anılan kuralın anlamının muğlaklık içermeyecek şekilde belirlenmesi için, kuralın lafzında yer alan “*Cumhurbaşkanı*” kelimesi ile neyin kastedildiğinin açıkça ortaya konulması, bunun için de lafzî yorum metodu gereğince bu kelimenin anlamının tespit edilmesi gerekecektir.

“Cumhurbaşkanı” kelimesi bir Anayasa Hukuku terimi olduğundan, Anayasa'nın 101'inci maddesinin ikinci fıkrasına anlam verilirken bu kelimenin günlük hayattaki anlamı¹² yerine Türk Anayasa Hukuku'ndaki terim anlamının diğer bir ifadeyle hukuki anlamının esas alınması gerekmektedir¹³. Kelimenin terim anlamı tespit edilirken ise mevcut Anayasa'nın yürürlükte olan hükümlerinin dikkate alınması kaçınılmazdır. Bu noktada “Cumhurbaşkanı” kelimesinin terim anlamı için Anayasa'nın farklı maddelerinden hareketle farklı tanımlamalar¹⁴ yapılabilmesi mümkün olsa da, başta 8'inci¹⁵ ve 104'üncü¹⁶ maddeleri olmak üzere yürürlükteki Anayasa'nın bütünü esas alındığında Cumhurbaşkanı kelimesinin, “*Devleti oluşturan erklerden yürütme erki, yürütme yetkisinin sahibi olan Devlet başkanı*” anlamlarına geldiği görülmektedir¹⁷.

¹¹ Aral (n 4) 184; Aybay A., Aybay R. (n 4) 339; Kemal Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (2. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2020) 270; Kemal Gözler, *Hukuka Giriş* (16. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2019) 301, 302; Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş* (n 10) 166; Işıқтаç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 194, 197.

¹² “Cumhuriyetle yönetilen ülkelerde devlet başkanı, reisicumhur, cumhur reisi”, Türk Dil Kurumu Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 5.12.2021.

¹³ Aybay A., Aybay R. (n 4) 339; Güneş (n 4) 104. Ayrıca bkz. Işıқтаç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 195; Işıқтаç, *Hukuk Başlangıcı* (n 4) 172.

¹⁴ Örneğin Anayasa'nın 104'üncü maddesinden hareketle “*Kanunları yayımlayan veya tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderen makam*” şeklinde, yine Anayasa'nın 116'ncı maddesinden hareketle “*Türkiye Büyük Millet Meclisi dışında seçimler yenilenmesine karar verebilecek olan merci*” şeklinde bir Cumhurbaşkanı tanımı yapılabilmesi mümkündür.

¹⁵ Anayasa madde 8: “*Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.*”

¹⁶ Anayasa madde 104: “*Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir.*”

¹⁷ Bu şekildeki bir Cumhurbaşkanı tanımının parlamenter hükümet sistemi döneminde geçerli olmadığı açıktır. Bu bağlamda 6771 sayılı Kanun'a konu Anayasa değişikliğini,

'Cumhurbaşkanı' kelimesi için bu şekilde yapılan bir nitelendirme, anayasaların Devlet organlarını ve bunlar arasındaki iş bölümünü (Devlet organlarının görev ve yetkilerini) belirleme¹⁸ şeklindeki temel amacı ile de uyumlu bir tanım olacaktır. Zira modern devlet teorisinde Devlet egemenliğinin yasama, yürütme ve yargı şeklinde üç erk arasında paylaşıldığı¹⁹ ve bu erklerin tanımlanması ile kendi aralarındaki yetki paylaşımının belirlenmesinin anayasaların temel amaçlarından birini oluşturduğu kabul edilmektedir²⁰. Bu çerçevede 6771 sayılı Kanun'la değişik mevcut Anayasa'da Cumhurbaşkanının, tek başına söz konusu üç devlet erkinden biri olan yürütme erki olarak belirlendiği dikkate alındığında, pozitif hukukumuzda "*Cumhurbaşkanı*" kelimesinin en kısa, kapsamlı ve isabetli terim anlamının "*yürütme erki*" olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır²¹.

Bu çerçevede Cumhurbaşkanı kelimesinin yürürlükteki Anayasa uyarınca kendisine verilecek hukuki anlamı (terim anlamı) esas alındığında "*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" şeklindeki Anayasa kuralının

Cumhurbaşkanı kavramının Türk Anayasa Hukuku'ndaki tanımını değiştiren bir Anayasa değişikliği olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır.

¹⁸ Bkz. Süheyl Batum, Didem Yılmaz, Serkan Köybaşı, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Genel Esaslar* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021) 274; Atar (n 1) 24; Ömer Anayurt, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018) 96, 98; Mustafa Erdoğan, *Türk Anayasa Hukuku* (2. Bası, Hukuk Yayınları, Ankara 2019) 3; Kanadoğlu, Duygun (n 1) 7-8.

¹⁹ Bkz. Philippe Braud, *'Devlet: Hukuki Öğretinin İkilemleri'* Çeviren: Gülçin Balamir Coşkun, içinde: Cemal Bâli Akal (Der.), *Devlet Kuramı* (2. Bası, Dost Kitabevi, Ankara 2005) 365; Karl Doehring, *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*, Çeviren: Ahmet Mumcu (2. Bası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2002) 195 vd; Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku* (24. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 2020) 423; Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (n 11) 501; Kanadoğlu, Duygun (n 1) 237-239.

²⁰ "*Anayasacılık akımının ortaya çıktığı 18. yüzyıl sonlarından bu yana ... anayasanın fonksiyonel anlamı, onun devlet iktidarının sınırlanmasına yarayan bir araç olmasıdır. ... Gene anayasacılık akımının ilk günlerinden bu yana, devlet iktidarının etkin biçimde sınırlandırılmasının en etkin yolunun, kuvvetler ayrılığı, yani devlet iktidarının çeşitli devlet organları arasında bölüşülüp paylaşılması olduğu kabul edilmektedir.*", Özbudun (n 1) 38.; ayrıca bkz. Kanadoğlu, Duygun (n 1) 240; Erdoğan (n 18) 6.

²¹ Yine siyaset biliminde yapılan "Devlet başkanı – hükümet başkanı" ayrımı noktasında konu ele alınacak olursa, 6771 sayılı Kanun öncesinde Türkiye'de Cumhurbaşkanı sadece Devlet başkanı sıfatına sahip olup; hükümet başkanlığı başbakan tarafından deruhte edilmekteydi. 6771 sayılı Kanun'a konu Anayasa değişikliğinden sonra ise Cumhurbaşkanı artık "*Devlet ve hükümet başkanı*" ve hatta "*Devlet başkanı ve hükümetin kendisi*" konumunu kazanmıştır. Bu kapsamda 6771 sayılı Kanun öncesinde sadece "*Devlet başkanı*" olarak tanımlanabilen ancak 2017 tarihli Anayasa değişikliğinden sonra "*Devlet başkanı ve hükümet*" olan Cumhurbaşkanı'nın "*yürütme erki*" şeklinde tanımlanması, söz konusu değişiklik sonrasında Cumhurbaşkanlığı makamının temsil ettiği anlamı ifade edebilmek bakımından da yerinde bir tanımlama olacaktır. bkz. Andrew Heywood, *Politics* (4. Bası, Palgrave Macmillan, Londra 2013) 286; Arend Lijphart, *Patterns of Democracy - Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries* (2. Bası, Yale Üniversitesi Yayınları, New Haven 2012) 114.

anlamı, “bir kimsenin yürütme erki olarak en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı makamına seçilebileceği” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

6771 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden önce seçilen Cumhurbaşkanlarının Devlet başkanı olmakla birlikte (tek başlarına) yürütme erki olmadıkları, sadece yürütme gücünün kullanılmasına sınırlı ölçüde katıldıkları bilinmektedir²². Bu durumda “Cumhurbaşkanı” kelimesinin hukuki (terim) anlamı esas alınarak lafzî yorum metodu izlendiğinde; 6771 sayılı Kanun’la Anayasa değiştirilmeden önce parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin²³, Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesi anlamında bir “Cumhurbaşkanı yani yürütme erki seçimi” olarak kabul edilemeyeceği ve dolayısıyla bu seçimlerin, bugün itibarıyla ikiden fazla seçilememe kuralı kapsamında dikkate alınamayacağı sonucuna²⁴ ulaşılmaktadır²⁵.

Nitekim 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi ile Anayasa’nın 101’inci maddesinin bir bütün olarak değiştirilmesi, özellikle ikinci fıkradaki “bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralının, önceki hükümle aynı kelimelerden oluşmuş olmasına rağmen yeniden yazılarak düzenlenmiş olması da, “Cumhurbaşkanı” kelimesindeki bu anlam ve içerik değişikliği sebebiyledir.

²² Bkz. 2709 sayılı Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun değişikliğinden önce yürürlükte olan 8’inci, 104’üncü, 109’uncu, 110’uncu, 111’inci, 112’nci maddeleri. “Yürütme gerçekten elinde tutan Bakanlar Kuruluna hükümet de denir. ... parlamenter sistemde ... Bakanlar Kurulu, yürütmenin gerçek gücüdür.” A. Şeref Gözübüyük, *Anayasa Hukuku* (14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2006) 249; “... parlâmenter rejimlerde Bakanlar Kurulu, ... yürütme yetkisini fiilen kullanan organdır.” Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku* (8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2005) 321.

²³ Bu seçim ister parlamentoda milletvekilleri tarafından, ister halk tarafından gerçekleştirilmiş olsun.

²⁴ Öğretide Eren aynı sonuca, “Cumhurbaşkanı” kelimesini başkanlık sistemindeki “Başkan” olarak nitelendirerek ulaşmaktadır. “Parlamenter sistemdeki; yetkisiz, sorumsuz ve tarafsız devlet başkanlığı konumundan; başkanlık sistemine uygun şekilde yürütme yetkisini tek başına kullanan, yetkili, sorumlu ve partili devlet başkanlığı statüsüne geçiş yapılmıştır. Cumhurbaşkanlığı kelimesi aynen kalmış olmakla birlikte, devlet başkanı artık başkanlık sistemindeki başkan statüsündedir. Dolayısıyla yeni statü başkanlık statüsüdür ve yeni statüye uygun yapılacak seçim de ilk başkanlık seçimidir.” Eren, “Mevcut Cumhurbaşkanlığı kaç defa seçilebilir?”

²⁵ Bu çerçevede söz konusu kuralın anlamı kendisinin yürürlüğünden önce, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kapsamına almadığı için, konuyla ilgili tartışmalarda kendilerine atfı yapılan “kurallar geniş, istisnalar dar yorumlanır” ve “yorum yoluyla istisna türetilmez” ilkelerinin; yine 101’inci maddenin ikinci fıkrasında yer alan “bir kimse” ibaresinden hareketle dayanak alınan “genel ibare genel yorumlanır” ve “kanunun ayırım yapmadığı yerde bizim de ayırım yapmamamız gerekir” prensiplerinin inceleme konusu hukuki sorunun çözümüyle ilgilerinin bulunmadığı değerlendirilmektedir. Bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (n 1) 844; Şirin, “Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı adayı olabilir mi?”.

Anayasa'nın 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının lafzî yorum yöntemi ile anlamlandırılması, inceleme konusu açısından maddenin uygulanmasında gündeme gelebilecek tereddütleri giderecek nitelikte olmakla birlikte; hukuk kurallarının anlamlarının belirlenmesinde lafzî yorum yöntemi ile yetinilemeyeceği yönünde öğretide ileri sürülen görüşler²⁶ dikkate alınarak, aynı kuralın diğer yorum yöntemleri izlendiğinde açığa çıkan anlam(lar)ının da belirlenmesi faydalı olacaktır. Bu durumda diğer yorum yöntemleri esas alındığında ulaşılan sonucun, hükmün lafzî yorum metoduyla belirlenen anlamı ile örtüşmesi durumunda mesele kendiliğinden çözülmüş olacak; aksi durumda ayrıca, söz konusu Anayasa normunun anlamının belirlenmesinde hangi yorum yöntemine üstünlük tanınması gerektiği sorusuna cevap aranması gerekecektir.

B. Tarihsel Yorum

Tarihsel yorum bir hukuk normunun anlamının, onu ihdas eden, onaylayıp yürürlüğe koyan makamın bu norm ile ulaşmak istediği amaca göre belirlenmesini gerektiren yorum metodudur. Bu anlamda tarihsel yorum, kanun (kural) koyucunun kanunu (kuralı) ihdas ederken sahip olduğu subjektif iradeyi tespite çalışmakta ve anlam belirlemede ona üstünlük tanımaktadır²⁷.

Bir kanun hükmünün anlamının kanun koyucunun ihdas tarihindeki iradesinden hareketle tespit edilebilmesi, söz konusu kanunun yürürlüğe konulma sürecinde yürütülen çalışmalara ilişkin belgelerin incelenmesini zorunlu kılmaktadır²⁸. Zira kanun koyucunun, bir kanun hükmünü hangi amaçla kabul ettiğini doğrudan veya dolaylı olarak açığa vurma iradesi taşıması durumunda bu iradenin yansiyabileceği mecra kanun teklifinin gerekçesi, teklifi görüşen komisyonun raporu, komisyon tutanakları veya Genel Kurul tutanakları olacaktır. Bu sebeple aşağıda sırasıyla 6771 sayılı Kanun'a esas teşkil eden teklifin gerekçesi ve kanun teklifine ilişkin komisyon raporu incelenerek, tarihi yorum yönteminden hareketle Anayasa'nın 101'inci maddesinin inceleme konusu hukuki sorun hakkındaki öngörüsü ortaya konulacaktır.

1. Kanun Teklifinin Gerekçesi

Sonradan 6771 sayılı Kanun olarak kabul edilecek olan 2/1504 esas numaralı kanun teklifinin 8'inci²⁹ maddesi, Anayasa'nın 101'inci maddesinin başlığı

²⁶ Aral (n 1) 185; Kanadoğlu, Duygun (n 1) 35.

²⁷ Bkz. Aral (n 1) 186 - 187; Esener (n 4) 254; Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (n 11) 271; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 304-305; Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş* (n 10) 168 – 169; Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 201 vd.; “... yorumlama her zaman yasayı çıkaran yasa koyucuların niyetlerinden hareket etmek zorundadır. ... yasa koyucunun niyeti yorumlama için oldukça önemlidir.” Topakkaya (n 8) 300.

²⁸ Esener (n 4) 254; Gözübüyük (n 10) 76; Aybay A., Aybay R. (n 4) 343; Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (n 11) 271, Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 202.

²⁹ Belirtmek gerekir ki teklifin 8'inci maddesi, Anayasa Komisyonu'ndaki görüşmeler esnasında

ile birlikte tamamen değiştirilmesini öngörmüştür. Söz konusu maddenin gerekçesinde “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralına ilişkin olarak aşağıdaki değerlendirmeye yer verilmiştir: “*Cumhurbaşkanının görev süresi yürütme istikrarı bakımından beş yıl olarak belirlenmekte; bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği hüküm altına alınmaktadır*”³⁰.

Görüleceği üzere, Anayasa değişikliği kanununun ilgili maddesinin gerekçesinde, Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği 2018 yılından önce seçilen Cumhurbaşkanlarının “*en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme*” kuralının kapsamına dâhil olup olmadıkları konusuna doğrudan temas eden bir ifadeye yer verilmemiştir. Bununla birlikte gerekçede yer alan “... *beş yıl olarak belirlenmekte*” ve “... *hüküm altına alınmaktadır*” ifadelerinin konuya dolaylı olarak temasta bulunduğu ifade edilebilecektir. Bu çerçevede Anayasa koyucu, 6771 sayılı Kanun’la yapılan değişiklik öncesinde Anayasa’nın 101’inci maddesinde zaten Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıl olarak belirlenmiş olmasına ve yine bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği öngörülmüş bulunmasına rağmen³¹, diğer bir ifadeyle 6771 sayılı Kanun bu iki konu hakkında Anayasa’nın 101’inci maddesinde kullanılan kelimeler bakımından bir değişiklik yapmamasına rağmen; teklifin 8’inci maddesinin gerekçesinde bu konuları ilk defa düzenlediği anlamına gelen ifadeleri kullanmış, böylece Anayasa değişikliği öncesindeki ve sonrasındaki Cumhurbaşkanı seçimlerinin, hukuki bir süreklilik içinde birbirlerinin devamı niteliğinde seçimler **olmadığı** yönündeki iradesini ortaya koymuştur.

Gerçekten Anayasa koyucu, 6771 sayılı Kanun’a ilişkin teklifin 8’inci maddesinin gerekçesinde aynen aynı teklifin 14’üncü maddesinin gerekçesinde yaptığı gibi³² “*Yürütme istikrarı bakımından Cumhurbaşkanının görev süresinin beş yıl olacağı ve bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği ilkesi korunmaktadır*” şeklinde bir ifade tarzı benimseyebilecekken bunu tercih

“7” madde numarasını almıştır. Dolayısıyla “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesinde, 6771 sayılı Kanun’a esas teşkil eden teklifin ise 8’inci maddesinde yer almaktadır. Bkz. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu*, Sıra Sayısı:447 (*TBMM Tutanak Dergisi*, D.26, Y.2, C. 31, B.53; 09.01.2017’ye eklidir).
<https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss447.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2021.

³⁰ Bkz. 26’ncı Yasama Dönemi, 2/1504 esas numaralı kanun teklifi metni, <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2021.

³¹ 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 31.05.2007 tarihli, 5678 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesi. Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm>

³² Söz konusu kanun teklifinin Anayasa’nın 123’üncü maddesinde değişiklik yapan 14’üncü maddesinin gerekçesi “*İdarenin bütünlüğü ile merkezden yönetim ve yerinden yönetim esasına dayanması ilkesi korunmaktadır.*” şeklinde kaleme alınmıştır. Metne vurgu eklenmiştir. Bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2021.

etmemiş ve beş yıllık görev süresi ile en fazla iki defa seçilebilme esaslarını, yeni kurduğu hükümet sistemi için ilk defa tespit edilen (“belirlenen” ve “hüküm altına alınan”) prensipler olarak ifade etmiştir.

Anayasa koyucunun teklif gerekçesinde sergilediği bu tavrı, parlamenter hükümet sistemi yerine yeni bir hükümet sistemi benimsenmesinin 6771 sayılı Kanun’la gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinin temelini oluşturmasıyla da uyum içindedir. Yürütme organının tanımını, bu kapsamda “Cumhurbaşkanı” kelimesinin anlamını ve Devlet içindeki konumunu değiştirerek yeni bir hükümet sistemi tasarladığı dikkate alındığında³³ Anayasa koyucunun, teklifin gerekçesinde konu hakkında ilk elden bir düzenleme yaptığını ortaya koyacak şekilde “bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği hüküm altına alınmaktadır” ifadesini kullanmasının ve böylece bu yeni sistemde gerçekleştirilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerini önceki sistemdeki seçimlerden ayırmasının bilinçli bir tercihi yansıttığı görülecektir³⁴.

³³ Gerçekten tarihsel yorum kapsamında Anayasa değişikliği kanun teklifinin genel gerekçesinde yer verilen “... milletin sadece yasama organını seçtiği, yürütme organının yasama organı içinden çıktığı ve Türkiye Büyük Millet Meclisi dengelerinin hükümet kurma ve hükümet düşürmede etkili olduğu bir sistem yerine; yasamanın ve yürütmenin ayrı ayrı ve doğrudan millet tarafından seçildiği bir sistemin benimsenmesinin ülkemizin şartları ve ihtiyaçlarına daha uygun olduğu anlaşılmıştır” şeklindeki ifadeler ile 4’üncü maddesinin gerekçesinde yer verilen “Maddeyle, yasama ile yürütmenin aynı gün doğrudan halk tarafından beş yıl için seçilmesi öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle seçimlerin yapılmasıyla birlikte yürütme oluşacak ve yasama organı teşekkül edecektir” cümleleri, 6’ncı maddesinin gerekçesindeki “... öngörülen yeni hükümet sistemine uygun olarak ...” ibaresi, 9’uncu maddesinin gerekçesinde yer alan “... Maddeyle ... yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanına ait olduğu ... düzenlenmektedir” ifadesi, yine 11’inci ve 12’nci maddelerinin gerekçelerinde yer verilen, sırasıyla “Yürütmede istikrarın korunması açısından yasama ve yürütme seçimlerinin birlikte yapılması esası benimsenerek ...” ve “... Yasama ve yürütme seçimlerinin aynı gün yapılması, seçimlerle birlikte yasamanın yenilenmesini ve Cumhurbaşkanının seçilmesi suretiyle yürütmenin kurulmasını sağlayacaktır. Parlamenter hükümet sisteminde var olan hükümetin kurulamaması veya kurulan hükümetin güvenoyu alamaması ihtimali teklif edilen hükümet sisteminde bulunmamaktadır” şeklindeki açıklamalar bir arada değerlendirildiğinde; 6771 sayılı Kanun’la Anayasa’yı değiştiren Anayasa koyucunun söz konusu kanunun kabulü esnasındaki iradesinin, parlamenter sistem olarak isimlendirilen hükümet sistemini yürürlükten kaldırmak ve “yürütme yetkisini tek başına kullanacak Cumhurbaşkanının yasama organı ile aynı anda ve doğrudan halk tarafından seçilmesi” esasına dayanan yeni bir hükümet sistemini yürürlüğe koymak olduğu açıktır. Bkz. 26’ncı Yasama Dönemi, 2/1504 esas numaralı kanun teklifi metni, <https://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>, Erişim Tarihi:12.12.2021.

³⁴ Nitekim kanun koyucunun, Cumhurbaşkanının seçimi de dâhil olmak üzere, eski hükümet sisteminin temel esaslarına dair Anayasa normlarında kısmi kelime ve cümle değişiklikleri yapmak yerine söz konusu normları tamamen yeniden kaleme almak şeklinde bir yasama yöntemi takip etmesi de izlediği bu amaçla tutarlılık göstermektedir. Bu yasama yönteminin hukuki sonuçları bir sonraki bölümde ayrıca ele alınacaktır.

2. Komisyon Raporu

6771 sayılı Kanun olarak yasalaşan kanun teklifi hakkında düzenlenen Anayasa Komisyonu raporunda, teklifin gerekçesi ile uyumlu olacak şekilde, “Cumhurbaşkanının konumunun değiştirilmesine dayanan yeni bir hükümet sisteminin yürürlüğe konulması”nın teklife konu Anayasa değişikliğinin temeli olduğu çeşitli vesilelerle ifade edilmiş bulunmaktadır³⁵. Şüphesiz bu ifadeler, teklifin gerekçesinden hareketle ulaşılan sonucu teyit eder niteliktedir. Ancak daha önemlisi, söz konusu komisyon raporu parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin “bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralının uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağı noktasında hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak kesin bir değerlendirmeye yer vermektedir. Anayasa Komisyonu raporundaki konuyla ilgili ifadeler şöyledir: “Yine, yürürlükteki ve Teklif’te yer alan Anayasa hükümlerinde ‘Cumhurbaşkanı’ ifadesi aynen kullanılmakla beraber, mevcut hükümlere göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile yürütme içindeki konumu Teklif’le getirilen hükümlerde esaslı bir şekilde değiştirildiği ve bütünüyle farklı bir hükümet sistemi içinde Cumhurbaşkanının düzenlendiği açık bir husus olduğu için, Teklif’in kanunlaşması ile getirilen iki dönem seçilebilme imkânında bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce görev yapmış Cumhurbaşkanlarının görev dönemlerinin hesaba katılmayacağı tartışmasızdır”³⁶.

Bu bağlamda kanun koyucunun bu çalışmanın konusunu oluşturan hukuki sorun hakkındaki iradesini, 6771 sayılı Kanun’un esas ihtisas komisyonu olarak görüşüldüğü Anayasa Komisyonu tarafından düzenlenen ve Genel Kurul görüşmelerine dayanak alınan komisyon raporunda tartışmaya yer bırakmayacak şekilde, gerekçesiyle birlikte³⁷ ortaya koyduğu görülmektedir. Bu bağlamda tarihi yorum yöntemi kapsamında kanun koyucunun, Anayasa’nın 2017 yılında değiştirilen 101’inci maddesinde yer alan “bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” hükmü uygulanırken değişikliklik

³⁵ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu, Sıra Sayısı:447 (TBMM Tutanak Dergisi, D.26, Y.2, C. 31, B.53; 09.01.2017’ye eklidir). <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss447.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2021.

³⁶ Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi (2/1504) ve Anayasa Komisyonu Raporu, Sıra Sayısı:447 (TBMM Tutanak Dergisi, D.26, Y.2, C. 31, B.53; 09.01.2017’ye eklidir). <https://www5.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem26/yil01/ss447.pdf>, Erişim Tarihi: 12.12.2021.

³⁷ Komisyon raporunda “... mevcut hükümlere göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile yürütme içindeki konumu Teklif’le getirilen hükümlerde esaslı bir şekilde değiştirildiği ve bütünüyle farklı bir hükümet sistemi içinde Cumhurbaşkanının düzenlendiği açık bir husus olduğu için ...” şeklinde ifade edilen bu gerekçenin, yukarıda lafzi yorum yöntemi başlığı altında yapılan değerlendirmelerle büyük ölçüde örtüştüğünü söylemek yanlış olmayacaktır.

öncesinde, parlamenter hükümet sisteminde seçilen Cumhurbaşkanı'nın görev dönemlerinin dikkate alınmamasını amaçladığı konusunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır³⁸.

Üstelik kanun koyucunun Anayasa Komisyonu raporuna yansıyan bu iradesinin aksi yönünde bir değerlendirmeye söz konusu raporun muhalefet şerhlerinde yer verilmediği gibi, komisyondaki ve Genel Kurul'daki tartışmalarda da bu doğrultuda bir görüş ileri sürülmemiştir³⁹. Bu anlamda parlamenter hükümet sistemi zamanında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yeni hükümet sisteminde ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilememesi kuralı uygulanırken dikkate alınmayacağı hususunda, o dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde bulunan siyasi parti grupları ile milletvekilleri arasında herhangi bir ihtilaf, hatta tereddüt bulunmadığı da kaydedilmelidir.

Özetlemek gerekirse 2017 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliğine ilişkin 6771 sayılı Kanun'un yasama çalışmalarına dair belgelerde, bu kapsamda özellikle kanun teklifinin gerekçesinde ve esas komisyon raporunda, yeni hükümet sistemi döneminde “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı uygulanırken, Anayasa değişikliğinden önce Cumhurbaşkanı olarak görev yapmış kişilerin bu görevlerinin dikkate alınıp alınmayacağı sorusuna açık ve net bir cevap bulabilmek mümkündür. Bu bağlamda her şeyden önce kanun koyucu, kanun teklifine ilişkin komisyon raporunda “*getirilen iki dönem seçilebilme imkânında bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce görev yapmış Cumhurbaşkanlarının görev dönemlerinin hesaba katılmayacağı(nın) tartışmasız*” olduğunu belirtmiş ve uygulamada ortaya çıkması muhtemel tereddütlere daha teklifin yasalaşma sürecinde cevap vermiştir.

Yine kanun teklifinin hazırlık aşamasına dair belgeler, 6771 sayılı Kanun'la yeni bir hükümet sistemi inşa ederken Anayasa koyucunun, bu yeni sistemin kurum ve kurallarını eski sistemin benzer kurum ve kurallarından bağımsız

³⁸ İlginçtir ki, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen seçimlerin ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilememesi kuralının uygulanmasında dikkate alınması gerektiği kanaatinde olan yazarların hiç birisi, konuyla ilgili Anayasa değişikliği kanununun komisyon raporunda yer verilen bu açık iradeye çalışmalarında değinmemişlerdir. Oysa kanun koyucunun Anayasa değişikliğinin hazırlık aşamasında açığa vurduğu iradesinin, konuyu ele alan çalışmalarda asgari düzeyde de olsa değerlendirilmeyi hak ettiği açıktır. Bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (n 1) 843-845; Özsoy Boyunsuz, “Anayasamıza Göre Cumhurbaşkanının Dönem Sınırı”; Sevinç, “Hayret verici bir ‘Anayasa’ yorumu!” Hatta Şirin çalışmasının tarihi yorum yöntemine ilişkin kısmında, hatalı biçimde, Anayasa değişikliği kanununun yasalaşma sürecinde bu konunun değerlendirilmediğini söylemektedir. Şirin, “Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı adayı olabilir mi?”.

³⁹ Bkz. 6771 sayılı Kanun'a ilişkin teklifin görüşüldüğü 20.12.2016 – 29.12.2016 tarihleri arasındaki Anayasa Komisyonu tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/KomisyonTutanaklari>, Erişim Tarihi: 13.12.2021. Ayrıca bkz. 09.01.2017–20.01.2017 tarihleri arasındaki TBMM Genel Kurulu tutanakları, <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/TutanakSorgu>, Erişim Tarihi: 13.12.2021.

olarak ele aldığı ve bunları birbirlerinin devamı olarak nitelendirmediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda 6771 sayılı Kanun'a esas teşkil eden teklifin genel gerekçesi, madde gerekçeleri ve komisyon raporunda, Anayasa koyucunun 6771 sayılı Kanun'la izlediği temel amacın “*eski hükümet sistemi yerine yeni bir hükümet sistemi*” belirlemek; yeni hükümet sisteminin temel umdesinin de “*Cumhurbaşkanının parlamento seçimleri ile aynı anda doğrudan halk tarafından seçilmesi suretiyle yürütmenin teşekkülünü sağlamak*” olduğu görülmektedir. Bu temel amaç doğrultusunda kanun koyucu teklifin 8’inci maddesinin gerekçesinde kullandığı “*Cumhurbaşkanının görev süresi yürütme istikrarı bakımından beş yıl olarak belirlenmekte; bir kişinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği hüküm altına alınmaktadır*” cümlesiyle, yeni sistemde yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile parlamenter hükümet sistemindeki Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin birbirlerinin devamı olarak görülemeyecekleri ve hukuken farklı nitelikte oldukları noktasında bir irade ortaya koymuştur. Açıktır ki bu irade de (komisyon raporunda yer verilen açıklamayla uyumlu olarak), Anayasa değişikliği öncesinde yapılan seçimlerin inceleme konusu kuralın uygulanmasında dikkate alınmamasını gerektirmektedir.

Sonuç olarak Anayasa’nın 101’inci maddesinin ikinci fıkrası hakkında tarihsel yorum yöntemine göre tespit edilen Anayasa koyucu iradesi, “*parlamenter hükümet sistemi zamanında yapılan ve yürütme organı içinde sadece sınırlı bir yetki alanı bulunan Cumhurbaşkanlığı için yapılan seçimlerin, yeni hükümet sistemi kapsamında yürütme organını doğrudan belirleyecek Cumhurbaşkanlığı seçimleri için öngörülen ‘en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme’ kuralının uygulanmasında dikkate alınmaması*” şeklinde tezahür etmektedir.

C. Sistematik Yorum

Sistematik yorum, bir hukuk kuralını müstakil ve bağımsız bir metin olarak ele almak yerine, onu diğer hukuk kuralları ile birlikte anlamlı bir bütünün parçası olarak değerlendiren yorum yöntemidir⁴⁰. Sistematik yorum yönteminden hareketle bir hukuk kuralının anlamı tespit edilirken, söz konusu kuralın parçası olduğu bütün (Anayasa, kanun veya düzenleyici işlem) içindeki konumu, bu kapsamda varsa kendisinin ve bünyesinde yer aldığı kısmın / bölümün başlığı, yine bu kuralın aynı metin içerisinde birlikte yer aldığı diğer kurallarla ve üst hukuk normları başta olmak üzere o kuralın ilgili olduğu konuda yürürlükte bulunan diğer hukuk kuralları ile ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır⁴¹.

⁴⁰ Aybay A., Aybay R. (n 4) 344; Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (n 11) 274; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 306-307; Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş* (n10) 169; Güneş (n 4) 118-119; Aslan, Şenyüz (n 10) 98; Topakkaya (n 8) 303.

⁴¹ Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 306-307; Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş* (n 10) 169,

“Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralı, sistematik yorum yönteminden hareketle, 2017 tarihli Anayasa değişikliği sonrasındaki şekliyle Anayasa'nın bütünü kapsamında değerlendirilecektir. Bu çerçevede öncelikle bir Anayasa normu olarak ele alındığında söz konusu kuralın, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın “Cumhuriyetin Temel Organları” başlıklı üçüncü kısmının “Yürütme” başlıklı ikinci bölümünde, “1. Cumhurbaşkanı – A. Adaylık ve seçimi” başlığı altındaki 101'inci maddenin ikinci fıkrasında yer aldığı görülmektedir. Anayasa içinde konumlandığı yerin üst ve alt başlıklarından anlaşılacağı üzere inceleme konusu kural, Devleti oluşturan erklerden yürütme erki hakkında belirlenen Anayasal esasların bulunduğu bölümde, Cumhurbaşkanının yani yürütme organının seçimine ilişkin prensiplerin belirlendiği maddede yer almaktadır. Bu maddede kimlerin Cumhurbaşkanı seçilme yeterliliğine sahip olduğu, kimlerin Cumhurbaşkanlığına aday gösterebileceği, Cumhurbaşkanı seçilebilmek için alınması gereken oy miktarı, seçimin ilk turunda Cumhurbaşkanı seçilememesi halinde yapılacak ikinci tur seçiminde izlenilecek usul gibi konular düzenlenmiş; bu kapsamda maddenin Cumhurbaşkanının görev süresini beş yıl olarak belirleyen ikinci fıkrasında ayrıca, bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği öngörülmüştür.

Bilindiği üzere Anayasa'nın 101'inci maddesi 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'la değiştirilirken maddenin tamamı yeniden kaleme alınmıştır. Bu çerçevede 101'inci maddenin 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren yeni halinde, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de geçerli olan bazı ilkelere⁴² yeniden yer verilmesinin yanı sıra; en az yüz bin seçmenin veya en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partilerin Cumhurbaşkanlığına aday gösterebilmesi gibi, eski hükümet sistemi döneminde geçerli olmayan bazı yeni esaslara da yer verilmiş bulunmaktadır.

Bu noktada konu 101'inci maddenin bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde bu madde, yeni hükümet sisteminde yürütme erki olan Cumhurbaşkanının seçimine ilişkin prensipleri belirlemiş ve madde içerisinde ayrıca “bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceğini” öngörmüştür. Dolayısıyla “birkimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” şeklindeki hukuk normunun, sistematik yorum yöntemi esas alındığında, “bir kimsenin 101'inci maddede yer alan prensiplerin uygulama alanı bulunduğu seçimlere katılarak ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilemeyeceği” şeklinde anlamlandırılması gerekecektir. Bu durumda da 101'inci maddede yapılan değişiklikten önce gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri, 101'inci

170; Güneş (n 4) 119; Işıқтаç, *Hukuk Başlangıcı* (n 4) 173.

⁴² Bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği prensibi de bu ilkelere biridir.

maddenin yeni hali uyarınca yapılan seçimlerde ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilme yasağı uygulanırken dikkate alınmayacaktır.

Gerçekten örneğin, Anayasa'nın 101'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının aynı maddenin üçüncü fıkrasında yer alan “*Cumhurbaşkanlığına, ... en az yüz bin seçmen aday gösterebilir*” kuralı ile birlikte okunması durumunda, “*yüz bin seçmenin bir kişiyi aday göstererek, aynı kişinin iki defa Cumhurbaşkanı seçilmesini sağlama imkânına sahip oldukları*” sonucuna ulaşılmaktadır. Bu anlamda bir kimseyi ikiden fazla olmamak üzere⁴³ Cumhurbaşkanı adayı gösterebilmenin, yüz bin kişinin aynı iradeyi ortaya koyması koşuluyla, Anayasa'nın 101'inci maddesi tarafından seçmenlere tanınan bir hak olduğu belirtilebilecektir. Oysa parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan ve seçmenlerin aday gösterme imkânına sahip olmadığı Cumhurbaşkanı seçimlerinin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme kuralının uygulanmasında dikkate alınması, seçmenleri Anayasa ile tanınan bu hukukî imkândan mahrum bırakacaktır. Bu sebeple “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” şeklindeki Anayasa hükmünün, bünyesinde yer aldığı 101'inci maddesinin bütünlüğü içerisinde yorumlanması bu hükmün sadece yürürlük tarihinden sonra gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçimlerinde uygulanmasını gerektirmektedir⁴⁴.

Diğer taraftan konu 101'inci madde dışında, Anayasa'nın diğer maddeleri yönünden ele alındığında; Anayasa'nın “*I. Cumhurbaşkanı – D. Görev ve yetkileri*” başlıklı 104'üncü maddesinde “*Yürütme yetkisi Cumhurbaşkanına aittir*” hükmüne yer verilmiştir. Anayasa'nın “*Genel Esaslar*” başlıklı birinci kısmının “*Yürütme yetkisi ve görevi*” başlığını taşıyan 8'inci maddesinde de “*Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir*” hükmü bulunmaktadır. Bu her iki madde de, “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*”

⁴³ Her aday gösterildiğinde seçilmesi durumunda

⁴⁴ Nitekim 6771 sayılı Kanun'un 18'inci maddesi, Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik yeni 101'inci maddesinin yürürlüğe giriş tarihini “*birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarih*” olarak belirlemiştir. Bu anlamda yeni hükümet sisteminde gerçekleştirilecek Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin kuralları yeniden belirleyen 101'inci maddenin yürürlük tarihi dahi yeni sistemde yapılacak ilk seçimlerin başlangıç tarihine göre belirlenmiştir. Dolayısıyla aynen 101'inci maddede yer alan ve Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde Cumhurbaşkanının seçimini düzenleyen diğer kurallar (örneğin ‘*Cumhurbaşkanlığına ... en az yüz bin seçmen aday gösterebilir*’ kuralı) gibi, “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının da, **maddenin bütünlüğü bozulmaksızın ve bu kapsamda parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri dikkate alınmaksızın, “birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin takvimin başladığı tarih”ten itibaren uygulanmaya başlaması gerekecektir.**

normunun bünyesinde yer aldığı 101'inci madde gibi, Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la 2017 yılında değiştirilen hükümleri arasında yer almaktadır.

Yine “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının 7'nci maddesinde yer aldığı 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Anayasa değişikliği kanununun diğer maddelerine bakıldığında, bu maddelerin büyük çoğunluğunun yasama ve yürütme erklerinin seçiminin, yine bu erkler arasındaki ilişkilerin, yürütme organının tanımının ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesine, dolayısıyla ülkede geçerli olan hükümet sisteminin değiştirilmesine ilişkin hükümler olduğu görülmektedir. Bu kapsamda örneğin 6771 sayılı Kanun'un 16'ncı maddesi ile yürürlükteki Anayasa'da geçmekte olan “Bakanlar Kurulu” ibarelerinin tamamı ya yürürlükten kaldırılmış ya da “Cumhurbaşkanı” kelimesi ile değiştirilmiş; böylece Anayasa'nın 8'inci ve 101'inci maddelerinin yukarıda yer verilen yeni halleriyle uyumlu olarak, yeni sistemde “*Cumhurbaşkanı*”nın eski hükümet sistemindeki “*Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu*”nun tamamına tekabül ettiği ortaya konulmuştur.

Bu çerçevede Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi ile değişik 101'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” hükmü müstakil bir hukuk normu değil, Anayasa'da Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin işleyişini düzenleyen ve tamamı 6771 sayılı Kanun'la 2017 yılında ihdas edilen kurallar bütünüünün bir parçasıdır. Dolayısıyla sistematik yorum yönteminden hareketle söz konusu hükme anlam verilirken Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine ilişkin 2017 yılında kabul edilip 2018 yılında yürürlüğe giren bu kurallar bütünüünün göz önünde bulundurulması gerekecektir.

Bu açıklamalardan hareketle Anayasa'nın ve özellikle Anayasa'da değişiklik yapan 6771 sayılı Kanun'un diğer maddeleriyle olan ilişkisi çerçevesinde yorumlandığında “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” şeklindeki hükmün, “*bir kimsenin yürütme görev ve yetkisini tek başına kullanan, bir başka ifade ile parlamenter hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu tarafından birlikte kullanılan yürütme yetkisine sahip Cumhurbaşkanlığı makamına iki defadan fazla seçilemeyeceği*” şeklinde anlamlandırılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Bu başlık altında son olarak belirtilmelidir ki, Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la gerçekleştirilen değişiklik öncesinde yürürlükte bulunan ve en son 31.05.2007 tarihli, 5678 sayılı Kanun'la değiştirilen 101'inci maddesinde de “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının yer alması, sistematik yorum yönteminden hareketle ulaşılan bu sonucu değiştirmeyecektir. Zira her ne kadar meri 101'inci maddedeki kuralla bire bir aynı kelimelerden müteşekkil olsa da, Anayasa'nın 5678 sayılı Kanun'la değiştirilen 101'inci maddesi diğer bir ifadeyle 101'inci maddenin 5678 sayılı Kanun'la yeniden

düzenlenen metni 30.04.2018 tarihinden itibaren mülğadır⁴⁵. Yorum anında yürürlükte olmayan bir kanun hükmünün sistematik yorum yönteminden hareketle bir hukuk kuralının anlamlandırılmasında dikkate alınamayacağı ise izahıtan varestedir.

D. Gaî (Amaçsal – Objektif Teleolojik) Yorum

Gaî yorum yöntemi⁴⁶, kanun koyucunun kanunu ihdas ederken izlediği sübjektif amacın yanı sıra kanunun uygulanacağı zamanın toplumsal ihtiyaçlarının da dikkate alınması suretiyle kanunun objektif amacının (*ratio legis*) belirlenmesini ve kanun hükmünün anlamının söz konusu objektif amaçtan hareketle belirlenmesini öngören yorum yöntemidir⁴⁷. Bu bağlamda gaî yorum yöntemi, kanun koyucunun kanunun ihdas ânındaki iradesine üstünlük tanıyan tarihsel yorum yönteminden farklı olarak, kanunun kendisinin zamanla değişebilen objektif amacına üstünlük tanımaktadır. Bir hukuk kuralına gaî yorum yönteminden hareketle anlam verilirken söz konusu kuralın hukuk dünyasında var olmasıyla elde edilmek istenen neticenin ve kuralın anlamlandırıldığı zamanın toplumsal ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir⁴⁸.

Zamanın ihtiyaçları dikkate alınarak bir kanun hükmünün objektif amacından (*ratio legis*) hareketle anlamlandırılması, söz konusu hükmün diğer yorum yöntemleri doğrultusunda belirlenecek anlamının göz ardı edilmesini gerektirmemektedir⁴⁹. Bu kapsamda bir kanun hükmüne lafzî, tarihi ve sistematik yorum yöntemleri izlenilerek verilen anlamın, aynı hükme, hükmün objektif amacına ve dönemin ihtiyaçlarına göre verilecek anlam ile uyumlu olması pekâlâ mümkündür. Özellikle bir kanunun ihdas tarihi ile uygulanma

⁴⁵ Bu husus, “Kanunların Zaman Bakımından Uygulanması” başlıklı bir sonraki bölümde ayrıca ele alınacaktır.

⁴⁶ Öğretide tarihsel yorum ile gaî yorumu ‘*amaçsal yorum*’ üst başlığı altında birlikte ele alan; bu kapsamda birincisini ‘*tarihsel amaçsal yorum*’, ikincisini de ‘*güncel amaçsal yorum*’ şeklinde isimlendiren yazarlar da bulunmaktadır. Aslan, Şenyüz (n 10) 100.

⁴⁷ Aral (n 4) 188-190; Necip Bilge, *Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları* (34. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2016) 221; Gözler, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (n 11) 275; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 308; Gözler, *Hukukun Genel Teorisine Giriş* (n 10) 171; Işıkaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 206 vd.; Işıkaç, *Hukuk Başlangıcı* (n 4) 175; Güneş (n 4) 112-116.

⁴⁸ Bkz. Gözübüyük (n 10) 76; Güneş (n 4) 113-114. Gaî yorumda normun içeriğinin kural koyucunun iradesinden hareketle tespitinden (bilinmesinden) ziyade, norma yorum anında yorumcu tarafından verilecek anlamın ön plana çıktığı; bu anlamda gaî (objektif teleolojik) yorumda yorumun “bilme” işlevinden ziyade “irade” işlevinin baskın olduğu belirtilebilecektir. Yorum teriminin “bilme” işlevi, “irade” işlevi ve “bilme ve irade” işlevi olarak tanımlanması hususunda bkz. Oya Boyar, *Anayasal Yorum Giriş* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021) 31-49.

⁴⁹ Işıkaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 208; Güneş (n 4) 114-115.

tarihi arasında çok uzun bir zaman diliminin geçmemiş olduğu durumlarda, kanunun, ihdas tarihinde kanun koyucunun izlediği subjektif amaçtan farklı bir objektif amaç taşımaması⁵⁰ kuvvetle muhtemeldir.

Bu çerçevede yürürlükteki Anayasa gereği günümüzde halen geçerli olan hükümet sistemi Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemidir ve bu sistem, 2018 yılından önce yürürlükte olan parlamenter sistemden en önemli farkı, Devletin yürütme erkinin oluşumu ve bu kapsamda Cumhurbaşkanının sistem içindeki konumudur. Bu noktadan hareketle, seçim usulü de dâhil olmak üzere Cumhurbaşkanlığı ile ilgili neredeyse tüm hükümlerin yeniden kaleme alındığı bir Anayasa (hükümet sistemi) değişikliği sonrasında, değişiklik kapsamındaki diğer kuralların yanı sıra tek başına yürütme erki konumuna gelen Cumhurbaşkanının seçimiyle ilgili olarak belirlenen esasların da münhasıran bu konumdaki Cumhurbaşkanlığı makamı için yapılan seçimleri kapsamına alacak şekilde yorumlanmasının güncel toplumsal ihtiyaçlarla çelişen bir yönü bulunmamaktadır. Dolayısıyla 6771 sayılı Kanun ve bu Kanun kapsamında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” şeklindeki Anayasa hükmü 2017 yılı yerine bugün ihdas edilmiş olsaydı dahi⁵¹, kanun koyucunun bu hükmü yürürlüğe koyarken izleyeceği amacın değişmeyeceği açıktır.

Bu verilerden hareket edildiğinde Anayasa'nın 101'inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının bir Anayasa normu için çok kısa addedilebilecek bir zaman dilimi öncesinde, 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe girdiği, kanun koyucunun bu hükmü ihdas ederken izlediği ve bir önceki başlıkta üzerinde durulan subjektif amacın Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin halen geçerli olduğu bugünün toplumsal ihtiyaçlarıyla uyumlu olduğu ve söz konusu hükme lafzî, tarihi ve sistematik yorum yöntemleri ile yüklenen anlam yerine zamanın toplumsal ihtiyaçlarına göre farklı bir anlam yüklenmesini gerektiren hukuki bir sebebin bulunmadığı rahatlıkla ifade edilebilecektir.

II. KANUNLARIN ZAMAN BAKIMINDAN UYGULANMASI

Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının anlamının

⁵⁰ Bkz. Aral (n 4) 190. “*Yasa yeni çıkarıldığında, yasa koyucunun izlediği amaç, yasanın nesnel anlamına, onun bugün hizmet etmekte olduğu amaca uygun düşebilirse de geçen zamanla birlikte toplumsal koşullar, görüşler ve değer yargıları değişir.*” Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 204; “*Herhangi bir yasal düzenlemede normun tarihsel amacı söz konusu ise yani belirlenmiş olarak ortada duruyor ise bu amacın zamansal olarak hala bağlayıcı olup olmadığı kontrol edilmelidir. Bir yasa ne kadar genç ise tarihsel yorumlama o yasa için o kadar önem taşır. Bu durum özellikle teleolojik yorumlama ile uygunluk gösteren sonuçlar veriyorsa daha bir önem arz etmektedir.*” Topakkaya (n 8) 304.

⁵¹ Bkz. Aral (n 4) 190; Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 207; Işıktaç, *Hukuk Başlangıcı* (n 4) 175.

ve kapsamının yorum yöntemlerinden hareketle belirlenmesi sonucunda, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin konu bakımından bu kuralın kapsamı içerisinde kalmadığı ve dolayısıyla söz konusu kuralın uygulanmasında dikkate alınmayacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeple prensip olarak konunun bir de kanunların zaman bakımından uygulanması noktasında ele alınmasına gerek bulunmamaktadır. Zira herhangi bir hukuki soruna kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin kurallardan hareketle çözüm aranılması için, öncelikle söz konusu hukuki sorunun ilgili kanunun kapsamına girdiğinin kabul edilmesi gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle bir kanunun hangi tarihte gerçekleşen olay ve durumlara uygulanacağını tespiti, ancak o kanunun konu bakımından kapsamı içerisinde kalan olay ve durumlar açısından anlamlı olacaktır. Oysa bir üst başlıkta ele alındığı üzere, Anayasa'nın 101'inci maddesinde yer verilen “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının anlamı “*bir kimsenin en fazla iki defa yürütme organı olarak seçilebilmesi*” olduğundan, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 101'inci madde kapsamında kalmadığı açıktır. Dolayısıyla bu kuralın, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri yönünden, kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesinin gereksiz olduğu belirtilebilecektir.

Bununla birlikte “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” şeklinde bir kuralın 6771 sayılı Kanun'la gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinden önce de Anayasa'da yer alması, inceleme konusu hukuki sorun açısından (bazıları bakımından) tereddütler meydana getirmektedir. Bu kapsamda 6771 sayılı Kanun'a konu Anayasa değişikliği öncesinde Anayasa'nın 101'inci maddesinde aynı içerikte bir kuralın yer almasından hareketle, Anayasa değişikliği öncesinde (parlamenter hükümet sistemi döneminde) gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, değişiklik sonrası en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme kuralının uygulanmasında dikkate alınması gerektiği bazı yazarlar tarafından ileri sürülmektedir⁵². Bu durumda inceleme konusu hukuki meselenin kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeler bakımından da ele alınması, konu hakkında gündeme gelebilecek bazı istifhamların bertarafı açısından faydalı olacaktır.

A. Genel İlkeler

Kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin genel ilkeler ışığında bir kanun hükmü, kural olarak, yürürlüğe girdiği tarihte var olan veya bu tarihten sonra gerçekleşen olay ve durumlar hakkında uygulanacaktır⁵³. Diğer

⁵² Bkz. (n 2)

⁵³ “... hukuk kuralları prensip olarak yalnızca yürürlüğe girdikleri tarihte mevcut olan veya bu tarihten sonra ortaya çıkacak olay ve durumlara uygulanmalıdır.”; Güneş (n 4) 146. Ayrıca

tarafından bir kanunun, yürürlükte olmadığı bir dönemde örneğin yürürlükten kalkmasından sonra gerçekleşen olay ve durumlar hakkında uygulanabilmesi de kural olarak mümkün bulunmamaktadır⁵⁴.

Derhal etki ilkesi olarak da isimlendirilen⁵⁵ kanun hükümlerinin yürürlüğe girdikleri tarihte mevcut olan tamamlanmamış olay ve durumlar ile yürürlük tarihlerinden sonra gerçekleşen olay ve durumlar hakkında uygulanmaları gerekliliği, Anayasa'nın 2'nci maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin unsurlarından hukuk güvenliği prensibinin gereği olarak kabul edilmektedir. Bu kapsamda söz konusu gereklilik Anayasa Mahkemesi kararlarında da çeşitli vesilelerle ifade edilmiş bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi'ne göre, "*Kanunların geriye yürümezliği ilkesi uyarınca kanunlar, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirmesi, kazanılmış hakların korunması, mali hakların iyileştirilmesi gibi istisnai durumlar dışında ilke olarak yürürlük tarihlerinden sonraki olay, işlem ve eylemlere uygulanmak üzere çıkarılır*"⁵⁶.

Bununla birlikte şüphesiz kanun koyucunun geçmişte gerçekleşen olay ve durumlar hakkında etki doğuracak şekilde kanun hükümleri ihdas etmesi de teknik olarak mümkündür⁵⁷. Ne var ki kanunların zaman bakımından uygulanmasında kural yürürlük tarihinden sonra gerçekleşen olay ve durumlara uygulanma olduğundan; bu kuralın istisnasını oluşturan geçmişe etkili bir kanunun (veya diğer bir hukuk kuralının) varlığından söz edebilmek için, söz konusu geçmişe etki durumunun kanun metninde açıkça ifade edilmiş olması gerekecektir⁵⁸. Aksi durumda ilgili kanunun zaman bakımından uygulanması noktasında "istisna" değil, "kural" geçerli olacaktır.

B. 2017 Tarihli Değişiklik Öncesinde Anayasa'nın 101'inci Maddesi

Kanunların zaman bakımından uygulanmasında geçerli olan ilkelerin inceleme konusu hukuki sorun bakımından önemi, yukarıda da değinildiği

bkz. Bilge (n 47) 214; Gözübüyük (n 10) 69, 72-73; Aybay A., Aybay R. (n 4) 326-327; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 281-282; Işıktaç, *Hukuk Metodolojisi* (n 4) 178.

⁵⁴ Esener (n 4) 246.

⁵⁵ Bilge (n 47) 214; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 282.

⁵⁶ Anayasa Mahkemesi, E.2020/93 K.2021/72, 13.10.2021, p.18; ayrıca bkz. Anayasa Mahkemesi, E.2015/88 K.2016/156, 07.09.2016, p.23; Anayasa Mahkemesi, E.2018/103 K.2019/4, 13.02.2019, p.15.

⁵⁷ Anayasa'da öngörülen hukuk devleti ilkesinin gereklerinden hukuk güvenliğine aykırı olmamak koşuluyla. Bkz. Bilge (n 47) 214-217; Aybay A., Aybay R. (n 4) 328-329; Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 288-292.

⁵⁸ "... derhâl etki ilkesi bu alanda kaidedir. Geçmişe etki veya ertelenmiş etki ilkeleri ise ancak ortada bir istisna varsa uygulanabilir. İstisnanın olabilmesi için ise, bu istisnanın ayrıca ve açıkça asıl kuralı koyma yetkisine sahip olan makam tarafından konulması gerekir." Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 283; "Hukuk kurallarının zaman bakımından uygulanmasında temel ilke olması, aksi belirtilmedikçe hukuk kurallarının uygulanmasında derhal etki ilkesinin esas alınmasını gerekli kılmaktadır." Güneş (n 4) 147.

üzere, “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” şeklinde bir kuralın 6771 sayılı Kanun’la 2017 yılında gerçekleştirilen değişiklikten önce de Anayasa’nın 101’inci maddesinde yer almasından kaynaklanmaktadır.

Bu kapsamda Anayasa’nın 101’inci maddesinin, 7 Kasım 1982 tarihinde gerçekleştirilen halkoylaması sonucunda 9 Kasım 1982 tarihinde yürürlüğe giren ilk halinde “*Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez*” hükmü yer almakta iken; parlamenter hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini temine yönelik 2007 tarihli Anayasa değişiklikleri kapsamında söz konusu maddede değişikliğe gidilmiştir. 31.05.2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesiyle⁵⁹ Anayasa’nın 101’inci maddesinin tamamı değiştirilmiş ve yeni 101’inci maddede söz konusu hüküm yerine “*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralına yer verilmiştir. Dolayısıyla bu veriden hareketle, “*5678 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 31.10.2007 tarihi⁶⁰ ile 6771 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihi arasında bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceğine ilişkin kuralın hukuk sistemimizde zaten yürürlükte olduğu, bu sebeple parlamenter hükümet sistemi döneminde 31.10.2007 – 30.04.2018 tarihleri arasında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilme kuralının uygulanmasında dikkate alınması gerektiği*” ilk bakışta akla gelebilecektir.

Ancak bu iddia değerlendirilirken gözden kaçırılmaması gereken çok önemli bir nokta, 6771 sayılı Kanun’un kabulü aşamasında kanun koyucunun tercih ettiği yasama yöntemidir. Bu noktada 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 101’inci maddesini değiştirirken, eski maddede yer alan bazı fıkra, cümle ya da ibareleri ilga edip yerlerine yenilerini koyma veya bazı fıkra, cümle ya da ibareleri yenileriyle değiştirme usulünü tercih etmemiştir. Bunun yerine kanun koyucu, 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesinde “*2709 sayılı Kanununun 101 inci maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir*” şeklinde bir düzenleme öngörerek, 101’inci maddeyi tamamen yeniden kaleme alma yolunu izlemiştir. Bu tercihin hukuki sonucu ise, bazı fıkraları aynı hükümleri içerse dahi, 6771 sayılı Kanun’un yürürlüğü öncesinde ve sonrasında hukuk âleminde iki ayrı 101’inci maddenin varlığıdır. Cumhurbaşkanı seçim usulüne ilişkin bu iki maddeden birincisi 31.05.2007 tarihli ve 5678 sayılı Kanun’la⁶¹ kabul edilmiş,

⁵⁹ 5678 sayılı Kanun’un 4’üncü maddesi, “*Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 101 inci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir*” şeklindeki hükmüyle Anayasa’nın 101’inci maddesinin (başlığı hariç) tamamını 31.10.2007 tarihinden itibaren değiştirmiştir. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm>

⁶⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/10/20071031-16.htm>

⁶¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/06/20070616-1.htm>

31.10.2007 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 6771 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır⁶². İkinci 101'inci madde ise 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'la kabul edilmiş, 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olup; halen yürürlüktedir.

Herhangi bir cümleyi ya da bir kelimeler dizisini, sıradan bir metin olmanın ötesinde "kanun hükmü" yapan şey, kanun koyucunun bu noktadaki iradesidir. Herhangi iki kanun hükmünü birbirinden farklı kanun hükümleri kılan şey ise kanun koyucunun bu hükümleri yasalaştırma iradelerindeki farklılıktır. Dolayısıyla iki hukuk kuralının aynı kelimelerden oluşması, bu kuralları kanunlaştıran yasama organı iradesinin farklı olması durumunda, bu kuralların farklı hukuk kuralları olarak nitelendirilmesine mâni olamaz. İşte öğretilde Anayasa'nın 101'inci maddesine 2007 yılında eklenen "*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralının 2017 tarihli Anayasa değişikliği ile değiştirilmediğini söyleyen yazarların⁶³ gözden kaçırdıkları hayati nokta budur.

Bu çerçevede 31.10.2007 – 30.04.2018 tarihleri arasında yürürlükte kalan "*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralını Anayasa hükmü yapan Anayasa koyucu iradesi 31.05.2007 tarihli, 5678 sayılı Kanun'la ve 21.10.2007 tarihli halkoylaması ile ortaya konulmuş iken; 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan "*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*" kuralını hukuken bir Anayasa normu yapan irade, 21.01.2017 tarihli, 6771 sayılı Kanun'la ve 16.04.2017 tarihli halkoylaması ile ortaya konulan Anayasa koyucu iradesidir.⁶⁴ Zira Anayasa koyucu 2017 yılında, Anayasa'nın 101'inci maddesini -başlığıyla birlikte - **tamamen** değiştirmiştir. Sonuç olarak 2007 – 2018 yılları arasında yürürlükte bulunan ve 5678 sayılı Kanun'la yürürlüğe konulan "*Bir kimse*

⁶² 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesi ile değiştirilen Anayasa'nın 101'inci maddesi, birlikte yapılacak ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhurbaşkanlığı seçimlerine (24 Haziran 2018 seçimlerine) ilişkin takvimin başladığı tarih olan 30 Nisan 2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Dolayısıyla bu tarih aynı zamanda hem Anayasa'nın 101'inci maddesinin 6771 sayılı Kanun'la değişik halinin yürürlüğe girdiği, hem de aynı maddenin 5678 sayılı Kanun'la değişik halinin yürürlükten kalktığı tarihtir.

⁶³ Örneğin, Kaboğlu (n 2) 328-333.

⁶⁴ Benzer örneklerin çoğaltılması mümkündür. Örneğin 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 4744 sayılı Kanun'la değişik 107'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.*" kuralı, bire bir aynı kelimelerden oluşmasına karşın 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 107'nci maddesinin birinci fıkrasında yer alan "*Tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.*" kuralından ayrı bir kanun hükmüdür. Zira bunlardan birincisini kanun kılan irade 06.02.2002 tarihli, 4744 sayılı Kanun ile ortaya konulmuş iken; ikincisi, kanun koyucunun 04.12.2004 tarihli, 5271 sayılı Kanun'la ortaya koyduğu iradesine istinaden kanunlaşmıştır.

en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralı ile 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren ve 6771 sayılı Kanun’la Anayasallaşan “*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının **hukuken** “aynı hukuk kuralı” olmadıkları açıktır. Aksinin kabulü ancak, kanunların yorumlanmasında ve zaman bakımından uygulanmasında kanun koyucunun iradesinin hiçbir önem taşımadığının kabul edilmesi durumunda mümkün olabilecektir.

2017 tarihli Anayasa değişikliği öncesinde ve sonrasında var olan bu her iki 101’inci maddenin aşağıdaki şekilde karşılaştırmalı bir tablo ile ortaya konulması, konunun daha kolay anlaşılması bakımından faydalı olacaktır.

<i>Anayasa Değişikliği Öncesi</i>	<i>Anayasa Değişikliği Sonrası</i>
<p><u>Maddenin yürürlük tarihi:</u> 5678 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 31.10.2007 tarihi ile 6771 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihi arasında yürürlükte kalmıştır.</p>	<p><u>Maddenin yürürlük tarihi:</u> 6771 sayılı Kanun’un yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, halen yürürlüktedir.</p>
<p>A. Nitelikleri ve tarafsızlığı</p> <p>Madde 101 - Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.</p> <p><u>Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.</u></p> <p>Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri içinden veya Meclis dışından aday gösterilebilmesi yirmi milletvekilinin yazılı teklifi ile mümkündür. Ayrıca, en son yapılan milletvekili genel seçimlerinde geçerli oylar toplamı birlikte hesaplandığında yüzde onu geçen siyasi partiler ortak aday gösterebilir.</p> <p>Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişiği kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.</p>	<p>A. Adaylık ve seçimi</p> <p>Madde 101 - Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim yapmış, milletvekili seçilme yeterliliğine sahip Türk vatandaşları arasından, doğrudan halk tarafından seçilir.</p> <p><u>Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.</u></p> <p>Cumhurbaşkanlığına, siyasi parti grupları, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler ile en az yüzbin seçmen aday gösterebilir.</p> <p>Cumhurbaşkanı seçilen milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği sona erer.</p> <p>Genel oyla yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir. İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü ikinci oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy almış iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday, Cumhurbaşkanı seçilir.</p>

<i>Anayasa Değişikliği Öncesi</i>	<i>Anayasa Değişikliği Sonrası</i>
	<p><i>İkinci oylamaya katılmaya hak kazanan adaylardan birinin herhangi bir nedenle seçime katılmaması halinde; ikinci oylama, boşalan adaylığın birinci oylamadaki sıraya göre ikame edilmesi suretiyle yapılır. İkinci oylamaya tek adayın kalması halinde, bu oylama referandum şeklinde yapılır. Aday, geçerli oyların salt çoğunluğunu aldığı takdirde Cumhurbaşkanı seçilir. Oylamada, adayın geçerli oyların çoğunluğunu alamaması halinde, sadece Cumhurbaşkanı seçimi yenilenir.</i></p> <p><i>Seçimlerin tamamlanamaması halinde, yenisi göreve başlayıncaya kadar mevcut Cumhurbaşkanı'nın görevi devam eder.</i></p> <p><i>Cumhurbaşkanlığı seçimlerine ilişkin diğer usul ve esaslar kanunla düzenlenir.</i></p>
<p>Konusu: Parlamenter hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanının niteliklerini, görev süresini, Cumhurbaşkanı adaylığını ve seçilen Cumhurbaşkanının partisi ile ilişkisini düzenlemektedir.</p>	<p>Konusu: Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanı adaylığını, Cumhurbaşkanının görev süresini ve Cumhurbaşkanlığı seçim usulünü düzenlemektedir.</p>

- Tablo -

2017 tarihli Anayasa değişikliği öncesinde ve sonrasında Anayasa'nın 101'inci maddesi

Görülebileceği üzere, tablonun sol tarafındaki madde metnini sağ taraftaki metne dönüştürebilmek için Anayasa koyucu 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesini "2709 sayılı Kanununun 101 inci maddesinin başlığı 'Adaylık ve seçimi' şeklinde; birinci, üçüncü ve dördüncü fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye dördüncü fıkradan sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir" biçiminde formüle edebilecekken bunu tercih etmemiş; maddeyi bütünüyle değiştirerek yeniden kaleme almıştır. Böylece Anayasa'nın 5678 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinin (yani tablonun sol sütunundaki 101'inci maddenin) "Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir." şeklindeki ikinci fıkrası da, maddenin başlığı dâhil tüm metniyle birlikte, 6771 sayılı Kanun'un 7'nci maddesinin yürürlüğe girdiği 30.04.2018 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.

Buna bağlı olarak, bir kimsenin en fazla kaç defa Cumhurbaşkanı seçilebileceği konusunda aynı düzenlemeyi öngörmekle beraber, 2017 tarihli Anayasa değişikliği öncesinde ve sonrasında konu hakkında hukuk âleminde varlık gösteren iki ayrı Anayasa kuralı bulunmaktadır. Bunlardan parlamenter hükümet sistemi dönemindeki Cumhurbaşkanı seçimlerine ilişkin olan birinci kural 30.04.2018 tarihinden itibaren mülga olup, artık bu tarihten sonra hukuk

dünyasında hüküm ve sonuç doğurma imkânından mahrum bulunmaktadır⁶⁵. Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi dönemindeki Cumhurbaşkanı seçimlerine ilişkin ikinci Anayasa kuralı ise 30.04.2018 tarihinden itibaren meri olup, kural olarak yani aksi açıkça öngörülmediği sürece bu tarihten sonra gerçekleşen olay ve durumlar, dolayısıyla yine bu tarihten sonra gerçekleşen Cumhurbaşkanı seçimleri hakkında hüküm ve sonuç doğuracaktır.

Bu durumda, inceleme konusu hukuki meseleyi açıklığa kavuşturmak için “eğer parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimleri 30.04.2018 tarihinden sonra gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı seçimlerinde, diğer bir ifadeyle cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi dönemindeki Cumhurbaşkanı seçimlerinde en fazla iki defa seçilebilme kuralının uygulanmasında dikkate alınacaksa, bu hangi Anayasa kuralına dayanacak?” sorusunun cevaplandırılması gerekecektir. Bu noktada 30.04.2018 tarihinde yürürlükten kalkan “Anayasa’nın 5678 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesi”nin bu soruya cevap teşkil edemeyeceği açıktır. Zira bir hukuk normunun, yürürlükten kalktığı tarihten sonra uygulanamayacağı, hukuk dünyasında herhangi bir sonuç doğuramayacağı açıktır⁶⁶. Yine Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesi de böyle bir uygulamaya dayanak teşkil edemeyecektir. Zira 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren bu madde, aksi kanun koyucu tarafından açıkça öngörülmediği için, ancak yürürlüğe girdiği tarihten sonra gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri hakkında hukuki sonuç doğuracaktır.

⁶⁵ Bu noktada Gözler’in “... bir ihtimal, söz konusu olaya, 21 Ocak 2017 tarih ve 6771 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla kabul edilen Anayasanın 101’inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanmayacak ise, 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunuyla kabul edilen Anayasanın 101’inci maddesinin ikinci fıkrası hükmü uygulanır ki, her iki hüküm de kelimesi kelimesine aynıdır ...” şeklindeki değerlendirmesine katılabilme imkânı bulunmamaktadır. Zira yürürlükten kaldırılan bir hukuk normunun, aksi açıkça öngörülmediği (ve yine kazanılmış hakların korunması prensibi aksini gerektirmediği) sürece, yürürlükten kaldırıldığı tarihten sonraki dönemde hukuken sonuç doğuramayacağı açıktır. Bu kapsamda Anayasa’nın 5678 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesi 30.04.2018 tarihi itibarıyla mülğadır ve bu maddenin, ilgasından sonra da uygulanabilmesine imkân veren bir pozitif hukuk kuralı bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu maddenin 30.04.2018 tarihinden sonra yapılan/yapılacak Cumhurbaşkanlığı seçimleri için hüküm ve sonuç doğurabilmesi, buna bağlı olarak 30.04.2018 tarihinden sonra gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde herhangi bir kimsenin adaylığına bu maddeden hareketle engel olunabilmesi mümkün değildir. Bkz. Gözler, *Türk Anayasa Hukuku* (n 1) 844-845.

⁶⁶ Aksinin kabulü durumunda Anayasa’nın 101’inci maddesinin 5678 sayılı Kanun’la değiştirilmeden önce (31.10.2007 tarihine kadar) yürürlükte olan halinde var olan “bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez” hükmünün de, 31.10.2007 tarihinden önce Cumhurbaşkanı seçilen kişiler bakımından hâlen hüküm ve sonuçlarını doğurmaya devam etmesi gerekecektir. Oysa böyle bir hukuki sonuç, Anayasa Mahkemesi tarafından kabul edilmemiştir. Bkz. Anayasa Mahkemesi, E.2012/30, K.2012/96, 15.06.2012.

Yukarıda da üzerinde durulduğu üzere kanun koyucunun, hukuk devleti ve hukuk güvenliği ilkesine aykırı olmamak koşuluyla geçmişte yaşanan olay ve durumlara çeşitli hukuki sonuçlar bağlaması ve bu suretle geçmişe etkili yasama tasarrufunda bulunabilmesi hukuken mümkündür. Ancak bunun söz konusu olabilmesi için her şeyden önce bu geçmişe etki etme durumunun kanun metninden açıkça anlaşılması gerekmektedir⁶⁷. Oysa Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde veya bir başka maddede Anayasa koyucu bu anlama gelebilecek bir ibare kullanmamıştır. Hatta aksine, söz konusu kanunun hazırlık çalışmalarından ihtisas komisyonu raporunda “*getirilen iki dönem seçilebilme imkânında bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce görev yapmış Cumhurbaşkanlarının görev dönemlerinin hesaba katılmayacağı*” hususu açıkça ifade edilmiştir.

C. Parlamenter Hükümet Sistemi Döneminde Yapılan Cumhurbaşkanlığı Seçimleri ve “Mevcut Hukuki Durum” Kavramı

Belirli bir göreve veya makama seçilebilmek için kanunla sayı sınırlaması getirilen hallerde, ilgili kanunun yürürlüğünden önce söz konusu göreve veya makama seçilen kişiler hakkında bu sınırlamanın önceki seçimler dikkate alınarak uygulanması durumunda söz konusu olanın, kanunun yürürlük tarihinde mevcut olan bir duruma etki etmesi olacağı ve dolayısıyla bunun bir geçmişe yürüme hali olarak nitelendirilemeyeceği ileri sürülebilecektir. Yine benzer şekilde, böyle bir kanunun önceki seçimler dikkate alınmaksızın sadece yürürlük tarihinden sonra yapılacak seçimlerin dikkate alınması suretiyle uygulanmasının, söz konusu kanunun yürürlük tarihinde var olan ve devam eden, yani henüz tamamlanmamış hukuki durumlara uygulanmaması anlamına geleceği ve böylece ertelenmiş etki doğurarak⁶⁸ derhal etki ilkesine yönelik bir istisna teşkil edeceği de belirtilebilecektir. Şüphesiz bu iddiaların kabulü halinde⁶⁹, 6771 sayılı Kanun'a konu Anayasa değişikliğinden önce yani

⁶⁷ Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 283.

⁶⁸ Bkz. Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 284-285; Güneş (n 4) 148-149.

⁶⁹ Bu iddiaların kabulü, daha önce de belirtildiği üzere, Anayasa'nın (yürürlükteki haliyle) 101'inci maddesine yorum yöntemlerinden hareketle verilen anlamın, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de kapsadığının kabulü ön koşuluna bağlıdır. Zira öncelikle bir normun konu itibarıyla belirli bir durumu veya olayı kapsamına aldığı tespit edilmeli; akabinde söz konusu normun zaman bakımından uygulanması aşamasında, belirli bir tarihte gerçekleşen (konu bakımından kapsam içi) durum veya olay hakkında uygulanıp uygulanmayacağı sorusuna cevap aranmalıdır. Bu noktada çalışmanın Anayasa'nın 101'inci maddesinin yorumuna ilişkin kısmında ortaya konulduğu üzere, 101'inci maddede yer alan “*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerini kapsamına almamaktadır. Bununla birlikte maddenin uygulanması noktasında ortaya çıkması muhtemel bütün tereddütlerin giderilebilmesi için çalışmada, parlamenter hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanı seçilme olgusunun “*6771 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte var olan ve halen devam eden bir hukuki durum*” olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği soruna da ayrıca değinilmiştir.

parlamentar hükümet sistemi döneminde “*bir kimsenin Cumhurbaşkanlığı görevine seçilmiş olması*”nın bir mevcut durum hali olarak kabul edilmesi ve derhal etki ilkesi uyarınca, 101’inci maddenin 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren hükümleri kapsamında iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilme yasağının uygulanmasında dikkate alınması gerekecektir.

Ne var ki bu yaklaşımın kabulü mümkün görünmemektedir. Çünkü her şeyden önce Anayasa’nın 101’inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” hükmünün kendisine hukuki sonuç bağladığı olay/durum, “*Cumhurbaşkanı seçilmek*”tir. Diğer bir ifadeyle söz konusu madde muhtemel Cumhurbaşkanı adaylarına “*Cumhurbaşkanı seçilmek*” açısından bir sayı sınırlaması getirmektedir. Cumhurbaşkanı seçilmek ise hukukumuzda, (5678 sayılı Kanun’la 2007 yılında gerçekleştirilen Anayasa değişikliğinden itibaren) Yüksek Seçim Kurulu’nun seçim takvimini ilan etmesiyle başlayan ve Cumhurbaşkanı seçimi kesin sonuçlarının tespitine ilişkin Yüksek Seçim Kurulu kararının ilanı ile sona eren bir süreçtir. Bu noktada Cumhurbaşkanı seçilme olgusu, Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ya da görev süresi gibi Cumhurbaşkanının görevde olduğu zaman dilimi boyunca devam eden bir hukuki durum değil; Cumhurbaşkanı seçim sonuçlarına ilişkin kesin kararın ilanı ile birlikte tamamlanan bir hukuki durumdur. Dolayısıyla 30.04.2018 tarihinden önce herhangi bir tarihte alınan Yüksek Seçim Kurulu kararlarıyla ilan edilen kesin seçim sonuçlarına göre⁷⁰ Cumhurbaşkanı seçilen kişiler açısından tamamlanmış bir hukuki duruma tekabül eden “*Cumhurbaşkanı seçilme*” olgusunun, 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesine konu Anayasa değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla “*mevcut bir hukuki durum*” olarak nitelendirilebilmesi mümkün bulunmamaktadır.

Öte yandan Anayasa Mahkemesi de seçimle iş başına gelinen görevlerde adayların seçilmesi bakımından sayı sınırlaması getiren kanunların zaman bakımından uygulanmasında, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce seçilen (ve bu kapsamda yine kanunun yürürlük tarihinde görev yapmakta olan) kişilerin durumunun, “*mevcut hukuki durum*” kapsamında olmadığı kanaatinde. Bu çerçevede Anayasa Mahkemesi, belirli bir göreve seçilme konusunda sayı sınırlaması getiren bir kanun hükmünün, yürürlük tarihinden önce yapılan seçimlerde bu göreve seçilmiş bulunan kişiler açısından yürürlük tarihinden itibaren uygulanmasını “*derhal etki ilkesi*” kapsamında değil, “*geçmiş etki yasağı*” kapsamında değerlendirmiştir. Mahkeme’ye göre, yürürlüğünden önce yapılan seçimleri de kapsamına almak suretiyle belirli bir göreve seçilmede sayı sınırlaması getiren kanun, hukuk devleti ilkesine aykırı şekilde geçmişe etki etmekte ve dolayısıyla Anayasa’ya aykırılık oluşturmaktadır⁷¹.

⁷⁰ Veya 2007 tarihli Anayasa değişikliği öncesinde Cumhurbaşkanı seçim sonucuna ilişkin olarak ilan edilen TBMM kararlarına göre

⁷¹ Anayasa Mahkemesi, E.2008/80 K.2011/81, 18.05.2011.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde bir kimsenin ikiden fazla Cumhurbaşkanı seçilemeyeceği kuralının uygulanma şeklini yakından ilgilendiren söz konusu Anayasa Mahkemesi kararına konu oluşturan uyuşmazlıkta, 5786 sayılı Kanun'un 8'inci maddesi ile 3568 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu'nun 22'nci maddesine "*Odalarda üst üste iki seçim döneminde iki defa Yönetim Kurulu başkanlığına seçilmiş olanlar, aradan iki seçim dönemi geçmedikçe Yönetim Kurulu üyeliğine seçilemezler.*" hükmü eklenmiştir. Yine 5786 sayılı Kanun'un 12'nci maddesiyle de benzer bir düzenleme yapılmış ve 3568 sayılı Kanun'un 35'inci maddesi değiştirilerek, "*üst üste iki seçim döneminde iki defa Birlik Yönetim Kurulu başkanlığına seçilmiş olanların, aradan iki seçim dönemi geçmedikçe Yönetim Kurulu üyeliğine seçilemeyecekleri*" öngörülmüştür. Böylece serbest muhasebeci mali müşavirler ve yeminli mali müşavirler odalarında veya Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği'nde yönetim kurulu üyeliğine seçilebilmek için bir sınırlama getirilerek, iki seçimde arka arkaya oda yönetim kurulu başkanı seçilen kişilerin bunu takip eden iki seçim dönemi içerisinde oda yönetim kurulu üyesi seçilmeleri engellenmiştir.

Diğer taraftan kanun koyucu, 5786 sayılı Kanun'la öngördüğü bu düzenleme açısından kanunların zaman bakımından uygulanması noktasında özel bir hüküm ihdas etmiş ve yeni yürürlüğe giren sınırlamanın hangi tarihte yapılan seçimlerden itibaren uygulanacağını özel olarak düzenlemiştir. Buna göre 5786 sayılı Kanun ve dolayısıyla oda yönetim kurulu üyeliği açısından öngörülen seçim sınırlaması 26.07.2008 tarihinde yürürlüğe girmesine⁷² rağmen; söz konusu kanunun 20'nci maddesi ile 3568 sayılı Kanun'a eklenen geçici 10'uncu maddede "*1/4/2008 tarihinden sonra yapılan seçimlerden itibaren üst üste iki seçim döneminde iki defa oda veya Birlik Yönetim Kurulu başkanlığına seçilmiş olanlar, aradan iki seçim dönemi geçmedikçe Yönetim Kurulu üyesi olarak seçilemezler*" hükmüne yer verilmiştir. Böylece kanun koyucunun iki defa üst üste oda veya birlik yönetim kurulu başkanı seçilenler açısından öngördüğü ve 26.07.2008 tarihinde yürürlüğe giren "*iki dönem ara vermeden oda yönetim kurulu üyesi seçilme*" yasağı, 26.07.2008 tarihinden önce (01.04.2008 tarihinden sonra) yapılan seçimlerde yönetim kurulu başkanı seçilen ve bu kapsamda 26.07.2008 tarihi itibarıyla yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmakta olan kişiler açısından da uygulanabilir kılınmıştır.

5786 sayılı Kanun'un bazı maddelerinin iptali istemiyle ana muhalefet partisi tarafından Anayasa Mahkemesi nezdinde açılan iptal davasında söz konusu Kanun'un 20'nci maddesinin de iptali istenilmiştir. Anayasa Mahkemesi yaptığı değerlendirmede, 26.07.2008 tarihinde yürürlüğe giren Kanun'la oda veya

⁷² Bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/07/20080726-2.htm>

birlik yönetim kurulu üyeliğine seçilmek için getirilen dönem sınırlamasının, bu tarihten önce gerçekleştirilen seçimlerde yönetim kurulu başkanlığına seçilmiş kişileri de kapsamına alacak şekilde uygulanmasını, “*kanunun hukuk devleti ilkesine aykırı şekilde geçmişe yürütülmesi*” olarak nitelendirmiş ve maddenin iptaline karar vermiştir. Oybirliği ile alınan söz konusu Anayasa Mahkemesi kararında aşağıdaki değerlendirmelere yer verilmiştir:

“İptali istenen kural ile 3568 sayılı Kanun’un 22. ve 35. maddelerinde 5786 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle getirilen üst üste iki seçim döneminde iki defa oda veya Birlik Yönetim Kurulu başkanlığına seçilmiş olanların, aradan iki seçim dönemi geçmedikçe Yönetim Kurulu üyesi olarak seçilemeyeceklerine ilişkin hükümlerin 1.4.2008 tarihinden sonra yapılan seçimlerden itibaren uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesinin vazgeçilmez unsurlarından birisi kanunların hukuk güvenliğini sağlaması, bu doğrultuda geleceğe yönelik, öngörülebilir kurallar içermesi gerekliliğidir. Bu nedenle, hukuk devletinde güven ve istikrarın korunabilmesi için kural olarak kanunlar, yürürlüğe girdikleri tarihten sonraki olaylara uygulanırlar. Kanunların geriye yürümezliği ilkesi uyarınca, kanunlar kamu yararı ve kamu düzeninin gereği, kazanılmış hakların korunması, mali haklarda iyileştirme gibi kimi ayrık durumlarda ilke olarak yürürlük tarihlerinden sonraki olay, işlem ve eylemlere uygulanmak üzere çıkarılırlar. Yürürlüğe giren kanunların geçmişe ve kesin nitelik kazanmış hukuksal durumlara etkili olmaması hukukun genel ilkelerindedir.

*3568 sayılı Kanun’da değişiklikler öngören 5786 sayılı Kanun 26.7.2008 günü Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Oysa dava konusu Geçici 10. maddede belli koşullarda seçimlerde aday olma yasağı öngören yeni kuralların 1 Nisan 2008 tarihinden sonra yapılan seçimlerden itibaren uygulanacağı hükme bağlanmıştır. **Dolayısıyla yaklaşık olarak dört aylık geriye doğru uygulanma söz konusudur.** Kişilerin seçilerek, koşulları kanunla belirlenmiş bir göreve getirildikten sonra geriye dönük düzenlemelerle haklarının, hukuki istikrar ve güvenlik gözetilmeden kısıtlanması hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.*

Açıklanan nedenlerle kural Anayasa’nın 2. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.”⁷³

Görüleceği üzere Anayasa Mahkemesi, iki defa üst üste oda veya birlik yönetim kurulu başkanı seçilen kimselerin iki dönem ara vermeden yönetim

⁷³ Anayasa Mahkemesi, E.2008/80 K.2011/81, 18.05.2011. Metne vurgu eklenmiştir.

kurulu üyesi seçilmelerini engelleyen kuralın, yürürlüğe girdiği 26.07.2008 tarihinden önce gerçekleştirilen seçimlerde yönetim kurulu başkanı seçilen kişiler hakkında uygulanmasını Anayasa'ya aykırı bulmuştur. Bu çerçevede pekâlâ, “5786 sayılı Kanun’la getirilen yasağın, kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla iki dönem üst üste oda veya birlik yönetim kurulu başkanı seçilmiş kimseler hakkında veya sadece kanunun yürürlüğe girdiği tarihte oda veya birlik yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmakta olan kişiler hakkında uygulanmasının bir geriye yürüme hali olmayıp, mevcut bir hukuki durum hakkında kanun koyucunun getirdiği düzenlemenin derhal ve ileriye dönük uygulanması niteliğinde olduğu” ileri sürülebilecektir. Ne var ki Anayasa Mahkemesi kanunların zaman bakımından uygulanması ve geçmişe yürüme yasağı açısından, 5786 sayılı Kanun’la belirli durumlar için öngörülen yönetim kurulu üyesi seçilme engelinin sadece sonuçlarının değil, sebeplerinin diğer bir ifadeyle bu engelin uygulanmasını gerekli kılan maddi olguların da kanunun yürürlüğe girmesinden sonra gerçekleşmesini gerekli görmüştür. Böylece Anayasa Mahkemesi, haklı olarak, daha önce belirli bir göreve seçilmiş olma (seçime katılma ve kazanma) olgusunu derhal uygulama ilkesi kapsamında yer alan bir mevcut durum hali (kanunun yürürlük tarihinde var olan ve devam eden bir olay ya da durum)⁷⁴ olarak nitelendirmemiştir.

Bu çerçevede 6771 sayılı Kanun’a konu ve 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren “bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralının uygulanması noktasında açığa çıkan hukuki sorun, Anayasa Mahkemesi’nin yukarıda özetlenen 18.05.2011 tarihli kararına konu hukuki sorunla tamamen aynı mahiyettedir. Dolayısıyla parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin konu bakımından bu kuralın kapsamı içinde kaldığı kabul edilse dahi⁷⁵; 30.04.2018 tarihinden önce yapılan bu seçimlerin, kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin kuralları yorumlayan yukarıdaki Anayasa Mahkemesi kararı uyarınca, Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde iki defadan fazla Cumhurbaşkanı seçilme yasağının uygulanmasında dikkate alınamayacağı sonucuna ulaşılmaktadır⁷⁶.

⁷⁴ Bkz. Gözler, *Hukuka Giriş* (n 11) 284-287; Güneş (n 4) 148-149.

⁷⁵ Çalışmanın önceki kısımlarında söz konusu Anayasa hükmüne yorum yöntemlerinden hareketle verilen anlam kapsamında bunun kabulünün mümkün olmadığını değerlendirilmektedir.

⁷⁶ Öğretide *Küçük* aynı sonuca, Anayasa Mahkemesi’nin 15.06.2012 tarihli ve E.2012/30 K.2012/96 sayılı kararından hareketle ulaşmaktadır. Söz konusu kararında Anayasa Mahkemesi, 5678 sayılı Kanun’la 2007 yılında yapılan Anayasa değişikliğinden önce seçilen Cumhurbaşkanlarının, iki defa seçilememeleri dâhil, Anayasa’nın değişiklik öncesi hükümlerine tabi olduklarını belirten kanun hükmünü “Anayasa değişikliği ile maddenin eski metninde yer alan bir kimsenin iki defa Cumhurbaşkanı seçilmesini yasaklayan kuralın ortadan kaldırıldığı, yeni düzenlemenin Cumhurbaşkanı adayı olmaya ilişkin diğer koşulları taşıyanlara ikinci kez aday gösterilme hakkını tanıdığı, Anayasa değişikliği ile kaldırılan

Gerçekten parlamenter hükümet sistemi döneminde Cumhurbaşkanı seçilip Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde gerçekleştirilecek seçimlerde de Cumhurbaşkanı adayı olabilecek isimlere bakıldığında, onuncu Cumhurbaşkanının 16.05.2000, onbirinci Cumhurbaşkanının 28.08.2007, onikinci Cumhurbaşkanının ise 10.08.2014 tarihinde Cumhurbaşkanı seçildikleri görülmektedir⁷⁷. Bu kapsamda 30.04.2018 tarihinden sonra gerçekleştirilecek Cumhurbaşkanı seçimlerinde, 16.05.2000, 28.08.2007 veya 10.08.2014 tarihinde gerçekleştirilen seçimlerden herhangi biri gerekçe gösterilerek bir kimsenin adaylığına engel olunması, 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının 16.05.2000, 28.08.2007 veya 10.08.2014 tarihinde gerçekleştirilen seçimler hakkında da hüküm ve sonuç doğurması, yani söz konusu seçimler hakkında da uygulanması anlamına gelecektir. Oysa kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeler kapsamında kanunlar, aksi yönde açık bir düzenleme bulunmadığı sürece, yürürlüğe girdikleri tarihte var olan veya bu tarihten sonra gerçekleşen olay ve durumlar hakkında uygulanacak, yürürlük tarihlerinden önce gerçekleşen (ve tamamlanan) olay ve durumlar hakkında hüküm ve sonuç doğurmayacaklardır. Yine inceleme konusu “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı, Cumhurbaşkanı olarak görev yapmaya değil, Cumhurbaşkanı seçilmeye ilişkin bir yasak öngördüğünden; geçmişte tamamlanmış bir duruma tekabül eden “*30.04.2018 tarihinden önce yapılan seçimlerde Cumhurbaşkanı seçilmiş olma (seçime katılma ve kazanma)*” olgusunun, bu tarih itibarıyla bitmemiş bir mevcut durum olarak nitelendirilmesi ve bu şekilde derhal uygulanma ilkesi kapsamında değerlendirilebilmesi de mümkün olmayacaktır⁷⁸. Dolayısıyla bu kural yürürlük

iki defa Cumhurbaşkanı seçilme yasağının kanunla geçmişe dönük olarak uygulanabilir hale getirilmesinin anayasa koyucunun bu konudaki iradesiyle bağdaşmadığı” gerekçesine dayanarak iptal etmiştir. Küçük bu kararı, “*Anayasanın ... değiştirilmesinden önceki dönemde kaybedilen yeniden seçilme hakkına ilişkin anayasal düzenleme yapılmış ve bu düzenleme kapsamında söz konusu statü yeniden düzenlenmişse, artık eski dönemde kaybedilen seçilme hakkı yeni statü dönemi için geçerli olamaz*” şeklinde yorumlamaktadır. Bkz. Küçük, “Recep Tayyip Erdoğan 2023 Seçimlerinde Cumhurbaşkanlığına Aday Olabilir Mi?”

⁷⁷ <https://tccb.gov.tr/cumhurbaskanlarimiz/>; <https://tccb.gov.tr/receptayyiperdogan/biyografi/>, Erişim Tarihi: 25.12.2021.

⁷⁸ “*Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı, metninden açıkça anlaşılacağı üzere Cumhurbaşkanı seçilmekle ilgilidir. Diğer bir ifadeyle bu kural, Cumhurbaşkanı olarak görev yapma olgusu ya da Cumhurbaşkanının görev süresi gibi, söz konusu kuralın yürürlüğe girdiği tarihte henüz tamamlanmamış bir olgu/olay/durum hakkında düzenleme yapmamaktadır. Dolayısıyla 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren bu kural açısından söz konusu tarihte görev yapan onikinci Cumhurbaşkanının hukuki durumu, bir mevcut durum hali olarak kabul edilemeyecektir. Zira onikinci Cumhurbaşkanı 10.08.2014 tarihinde yani sayı bakımından Cumhurbaşkanı seçilme sınırlaması öngören bu kuralın yürürlüğünden önce Cumhurbaşkanı seçilmiştir ve bu süreç 28.08.2014 tarihinde (kesinleşmiş seçim sonuçlarının Resmi Gazete’de yayımlandığı tarihte) tamamlanmıştır.

tarihi öncesindeki seçimler hakkında, ancak bunun kural metninde veya bir başka normda açıkça öngörülmesi durumunda uygulama alanı bulabilecektir.

Bu çerçevede 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının bu tarihten önce (parlamentar hükümet sistemi döneminde) yapılan seçimleri de kapsamına alacak şekilde uygulanması, bunu açıkça öngören bir Anayasa kuralı bulunmadığı sürece, kanunların derhal uygulanması prensibine aykırı şekilde bir geçmişe yürüme durumu teşkil edecektir. Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin 18.05.2011 tarihli, K.2011/81 sayılı kararında yer verdiği ve “*belli koşullarda seçimlerde aday olma yasağı öngören yeni kuralların, yürürlük tarihlerinden önce gerçekleştirilen seçimleri de kapsayacak şekilde uygulanmasının kanunların*

Onikinci Cumhurbaşkanı açısından görev süresi içerisinde, örneğin 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren bir Anayasa hükmü, ancak bu tarih itibarıyla kendisinin devam eden bir hukuki durumu (mesela görev süresi) hakkında hüküm sevk etmesi halinde hüküm ve sonuç doğurabilirdi. Bu nedenle öğretide *Gözler*’in ileri sürdüğünün aksine, Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun’la değişik 101. maddesinin 30.04.2018 tarihinde yani onikinci Cumhurbaşkanı’nın görevde olduğu bir tarihte yürürlüğe girmiş olması, “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı uygulanırken onikinci Cumhurbaşkanı açısından farklı bir değerlendirme yapılmasına gerekçe oluşturamayacaktır. Aksi durum bu kuralın geçmişte tamamlanan durumlar hakkında hüküm ve sonuç doğurmasının kabul edilmesine anlamına gelecektir. Bkz. *Gözler, Türk Anayasa Hukuku* (n 1) 843-844.

Yine 6771 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliği bu noktada, onbirinci Cumhurbaşkanı’nın 28.08.2007 tarihinde (Anayasa’nın o dönem yürürlükte olan 101’inci maddesi uyarınca) yedi yıllık bir süre için bu göreve seçilmesinden sonra, 31.10.2007 tarihinde yürürlüğe giren 5678 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliğiyle Cumhurbaşkanı’nın görev süresinin beş yıla indirilmesinden de farklılık arz etmektedir. Zira Cumhurbaşkanı’nın kaç yıl süreyle görev yapacağını düzenleyen bir kural açısından, daha önce Cumhurbaşkanı’nın seçilmekle birlikte bu kuralın yürürlüğe girdiği tarihte halen Cumhurbaşkanlığı görevine devam eden onbirinci Cumhurbaşkanı’nın mevcut statüsünün, “*kanunun yürürlüğünden önce meydana gelmekle birlikte yürürlük tarihinde devam eden*” bir hukuki durum oluşturduğunun kabulü mümkündür. Bu sebeple, *Gözler*’in de belirttiği gibi, 5678 sayılı Kanun’a konu Anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanı’nın görev süresinde yapılan değişikliğin onbirinci Cumhurbaşkanı hakkında da uygulanması derhal etki ilkesi kapsamında değerlendirilebilecektir. Oysa 6771 sayılı Anayasa değişikliği kanunu, Cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılıp iki defa başarılı olanlar açısından tekrar seçimlere katılma kısıtlaması öngörmektedir. Dolayısıyla bu kanunun yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla daha önce yapılan herhangi bir Cumhurbaşkanlığı seçimine katılıp başarılı olma durumunun, söz konusu kanunun zaman bakımından uygulanması açısından bir mevcut durum (*kanunun yürürlüğünden önce gerçekleşmekle birlikte yürürlük tarihinde var olan ve devam eden, henüz tamamlanmamış bir hukuki durum*) olarak değil, geçmiş durum hali (*kanunun yürürlük tarihinde tamamlanmış, bitmiş bir hukuki durum*) olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Nitekim Anayasa Mahkemesi’nin bu başlık altında incelenen 18.05.2011 tarihli ve E.2008/80 K.2011/81 sayılı kararı da bu değerlendirmeyi teyit etmektedir. Bkz. Anayasa Mahkemesi, E.2012/30 K.2012/96, 15.06.2012; *Gözler, Hukuka Giriş* (n 11) 285-287; Kemal *Gözler*, “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?”, <https://www.anayasa.gen.tr/gorev-suresi.pdf>, Erişim Tarihi:26.12.2021.

geçmişe yürümesi anlamına geleceği” şeklinde özetlenebilecek yorumu da bu değerlendirmeyi teyit etmektedir.

SONUÇ

16.04.2017 tarihinde gerçekleştirilen referandumda kabul edilerek, bir kısım hükümleri 27.04.2017, diğer hükümleri ise sırasıyla 30.04.2018 ve 09.07.2018 tarihlerinde yürürlüğe giren 21.01.2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda kapsamlı değişiklikler yapılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye sayısının değiştirilmesinden milletvekili seçilme yaşının düşürülmesine, savaş hali dışında askeri mahkemelerin kaldırılmasından o tarihteki adıyla Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu’nun yeniden yapılandırılmasına kadar çeşitli konularda önemli düzenlemeler öngören söz konusu Anayasa değişikliğinin temelini, hükümet sisteminin değiştirilmesi oluşturmaktadır. Bu çerçevede değişiklikte birlikte Cumhurbaşkanı, parlamenter hükümet sistemi döneminde yasama organından güvenoyu alan Bakanlar Kurulu ile birlikte kullandığı yürütme yetkisinin tek başına sahibi olmuş, diğer bir ifadeyle tek başına yürütme erki konumuna getirilmiştir. Böylece 6771 sayılı Kanun öncesi dönemde yürürlükte olan parlamenter hükümet sistemi yerini cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine bırakmıştır. Yine Cumhurbaşkanının yani yürütme erkinin doğrudan halk tarafından, yasama organı üyeleriyle birlikte aynı anda seçilmesi de söz konusu Anayasa değişikliğinin bir başka temel taşını oluşturmuştur.

Öngörmüş olduğu yeni hükümet sistemine uyum için Anayasa’nın birçok maddesini değiştiren 6771 sayılı Kanun’un 7’nci maddesi, Anayasa’nın 101’inci maddesini başlığıyla birlikte tamamen değiştirmiştir. Bu kapsamda 6771 sayılı Kanun’la, 101’inci maddenin daha önce “*Nitelikleri ve tarafsızlığı*” şeklindeki başlığı “*Adaylık ve seçimi*” şeklinde değiştirilmiş ve maddenin bütünü yeniden kaleme alınarak, kimlerin ne şekilde Cumhurbaşkanı adayı olabileceği ve Cumhurbaşkanının nasıl seçileceği ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Anayasa’nın 101’inci maddesinin 6771 sayılı Kanun’la değiştirilmiş (yeniden kaleme alınmış) metninde var olan hükümlerden birisi “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralıdır. Esas itibarıyla cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilecek cumhurbaşkanlığı seçimlerine katılma konusunda bir kısıtlama öngören bu kural, 101’inci maddede yer alan diğer hükümlerle birlikte 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bununla birlikte yakın geçmişte kamuoyunda ve öğretilerde, 30.04.2018 tarihinden önce parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin bu kuralın uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağı noktasında bazı tartışmalar gündeme gelmiştir.

Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde yapılacak Cumhurbaşkanı seçimlerine kimlerin aday olabileceğinin belirlenmesi, şüphesiz hem siyaset

bilimi hem de hukuk disiplini açısından önemli ve güncel bir meseledir. Bu sebeple çalışmada “30.04.2018 tarihinden önce, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin, Anayasa'nın 101'inci maddesinin 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren halinde yer alan 'bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir' kuralının uygulanmasında dikkate alınıp alınmayacağı” sorusuna hukuki perspektiften cevap aranmıştır. Bu amaçla ilk olarak, 101'inci maddede yer alan söz konusu kuralın anlamı ve kapsamı, klasik yorum yöntemlerinden hareketle tespiti çalışılmıştır.

Bu çerçevede 101'inci maddeye konu “bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir” kuralı önce lafzî yorum metodundan hareketle ele alınmış ve maddede yer alan “Cumhurbaşkanı” kelimesinin terim anlamı esas alınarak, söz konusu hükmün “bir kimsenin en fazla iki defa (tek başına) yürütme erki olarak seçilebileceği” anlamına geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Kuralın yorumlanmasındaki hata, bize göre, önceki ve sonraki (mevcut) hükümden kullanılan “Cumhurbaşkanı” ibaresinin kelime anlamı olarak dikkate alınıp aynı içerikte kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Halbuki, ibarenin terim anlamı ve içeriği, hatta mahiyeti 2017 tarihli Anayasa değişikliği ile tamamen değişmiştir. Bir başka ifadeyle, iki “Cumhurbaşkanı” arasında sadece bir isim benzerliği vardır; anlam ve içerikleri tamamen farklıdır. Parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan ve doğrudan yürütme erkinin seçilmesi niteliğinde olmayan Cumhurbaşkanı seçimlerinin inceleme konusu kural kapsamında değerlendirilmemesini gerektiren bu sonuç, kurala tarihi ve sistematik yorum yöntemlerinden hareketle verilen anlamlarla da teyit edilmiştir.

Gerçekten tarihi yorum metodu kapsamında Anayasa koyucu, 6771 sayılı Kanun'a temel teşkil eden esas komisyon raporunda yer verdiği “Yine, yürürlükteki ve Teklif'te yer alan Anayasa hükümlerinde 'Cumhurbaşkanı' ifadesi aynen kullanılmakla beraber; mevcut hükümlere göre Cumhurbaşkanının görev ve yetkileri ile yürütme içindeki konumu Teklif'le getirilen hükümlerde esaslı bir şekilde değiştirildiği ve bütünüyle farklı bir hükümet sistemi içinde Cumhurbaşkanının düzenlendiği açık bir husus olduğu için, Teklif'in kanunlaşması ile getirilen iki dönem seçilebilme imkânında bu düzenlemenin yürürlüğe girmesinden önce görev yapmış Cumhurbaşkanlarının görev dönemlerinin hesaba katılmayacağı tartışmasızdır” şeklindeki açıklamayla, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan seçimlerin 101'inci maddenin kapsamı içerisinde değerlendirilmemesini amaçladığını açıkça ortaya koymuştur. Yine Anayasa koyucu 6771 sayılı Kanun'a ilişkin teklifin gerekçesinde tercih ettiği kavramlarla, bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilmesi esasını, yeni kurduğu hükümet sistemi için ilk defa tespit edilen bir prensip şeklinde ifade etmiş ve bu suretle komisyon raporunda açıkça ortaya koyduğu iradesine, söz konusu rapora temel teşkil eden kanun teklifinin gerekçesinde de dolaylı olarak işaret etmiştir.

Sistematik yorum metodu açısından yapılan değerlendirmede de “*bir kimsenin en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebileceğine*” ilişkin Anayasa kuralının münferit ve müstakil bir hüküm olarak değil, Anayasa’da öngörülen hükümet sistemi ile Devletin yürütme erkini değiştiren ve tamamı 6771 sayılı Kanun’la 2017 yılında ihdas edilen kurallar bütünüünün bir parçası olarak anlamlandırılması gerektiği kanaatine varılmıştır. Bu kanaat ise söz konusu kuralın, kaçınılmaz olarak, “*yeni hükümet sistemi döneminde tek başına yürütme erki olan Cumhurbaşkanının iki defadan fazla seçilememesini*” öngören bir kaide olarak nitelendirilmesi sonucunu doğurmaktadır.

İnceleme konusu Anayasa kuralı, yorum metotları çerçevesinde yapılan değerlendirmede son olarak gaî yorum yöntemi açısından ele alınmıştır. Bu noktada ülkede çok yakın bir geçmişte gerçekleşen hükümet sistemi değişikliği sonrasında söz konusu kuralın, yeni hükümet sistemi değişikliğiyle uyumlu olarak sadece yürütme erki konumundaki Cumhurbaşkanlığı makamı için yapılan seçimleri kapsayacak şekilde yorumlanmasının güncel toplumsal ihtiyaçlara aykırı bir yönünün bulunmadığı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin bir uzantısı olarak da 6771 sayılı Kanun kapsamında yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” hükmünün 2017 yılı yerine bugün kabul edilecek olması durumunda, Anayasa koyucunun tarihi yorum metodu ışığında saptanan (ihdas tarihindeki) subjektif amacının değişmeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Böylece Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesinde klasik yorum yöntemlerinden hareketle verilen anlamların, birbirleriyle tutarlı şekilde, “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının uygulanmasında parlamenter hükümet sistemi döneminin Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin dikkate alınmamasını gerektirdiği tespit edilmiştir.

Ne var ki Anayasa’nın 6771 sayılı Kanun’la değişik 101’inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralının uygulanmasında parlamenter hükümet sistemi yürürlükteyken yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin dikkate alınıp alınmayacağı konusunda bazı yazarlarda çeşitli tereddütler uyanmasının başlıca sebebi, 101’inci maddenin 30.04.2018 tarihinden önce yürürlükte olan (5678 sayılı Kanun’la değişik) halinde de aynı içerikte bir kuralın yer almasıdır. Buna binaen, yorum yöntemlerinden hareketle söz konusu kurala verilen anlam çalışmaya konu hukuki sorunun çözümü açısından yeterli olmasına rağmen⁷⁹, konu hakkında oluşabilecek tüm tereddütlerin ortadan kaldırılması amacıyla “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” kuralı, kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin ilkeler açısından da çalışmada ayrıca irdelenmiştir.

⁷⁹ Ayrıca konu bakımından belirli bir kanun kapsamında bulunmayan maddi veya hukuki durumların zaman bakımından uygulamaya ilişkin kurallardan hareketle o kanunun kapsamına sokulması mümkün bulunmamasına rağmen

Bu çerçevede öncelikle Anayasa'nın 5678 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde yer alan ve parlamenter hükümet sisteminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimleri hakkında öngörülen “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilebilir*” kuralının, Anayasa'nın 101'inci maddesinin 6771 sayılı Kanun'la tamamen değiştirilmesi (yeniden yazılması) sonucunda, 30.04.2018 tarihinde yürürlükten kalktığı tespit edilmiştir. Bunun hukuki sonucu, hukuk âleminde biri 5678 sayılı Anayasa değişikliği kanununa konu olan ve 31.10.2007 tarihinde yürürlüğe giren, diğeri ise 6771 sayılı Anayasa değişikliği kanununa konu olan ve 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren iki ayrı 101'inci madde ve iki ayrı “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilebilir*” kuralının bulunmasıdır. Bu çerçevede Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin yürürlükte olduğu dönemde en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilebilme kuralı uygulanırken, parlamenter hükümet sistemi döneminde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 5678 sayılı Kanun'a konu kurala dayanılarak dikkate alınabilmesi mümkün değildir. Zira bu kural, 6771 sayılı Kanun'la birlikte 30.04.2018 tarihinde yürürlükten kaldırılmış olup mülga bir kanunun hukuk âleminde herhangi bir hüküm ve sonuç doğuramayacağı açıktır; yürürlükte bulunmayan bir kanuna dayanarak hüküm kurmak mümkün değildir.

Diğer taraftan Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi döneminde ikiden fazla Cumhurbaşkanlığı seçilememe kuralı uygulanırken, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 6771 sayılı Kanun'a konu kurala dayanılarak dikkate alınabilmesi de mümkün değildir. Çünkü bu kural 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve aksi açıkça öngörülmediği sürece, kanunların derhal uygulanması prensibi uyarınca ancak 30.04.2018 tarihinden sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilen kişiler hakkında uygulanma kabiliyetine sahiptir. Bu noktada 30.04.2018 tarihinden önce yapılan herhangi bir seçimde Cumhurbaşkanlığı seçilmiş olma olgusunun, Cumhurbaşkanlığı seçilme konusunda sayı sınırlaması getiren söz konusu kural açısından henüz tamamlanmamış bir mevcut durum hali olarak nitelendirilebilmesi de mümkün bulunmamaktadır. Dolayısıyla 30.04.2018 tarihinde yürürlüğe giren “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilebilir*” kuralının bu tarihten önce Cumhurbaşkanlığı seçilen kişiler hakkında da uygulanması, kanunların geriye yürümesi yasağına açıkça aykırılık oluşturacaktır.

Sonuç olarak, Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanlığı seçilebilir*” hükmünün, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerini de kapsayacak şekilde uygulanıp uygulanmayacağı noktasında yorum yöntemlerinden hareketle yapılan anlamlandırma ile kanunların zaman bakımından uygulanmasına ilişkin prensiplerden hareketle ulaşılan netice birbirlerini teyit etmektedir.

Bu veriler ışığında Anayasa'nın 6771 sayılı Kanun'la değişik 101'inci maddesinde yer alan “*bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir*” hükmünün, parlamenter hükümet sistemi döneminde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerini de kapsamına alacak şekilde anlamlandırılmasının veya bunu netice verecek şekilde uygulanmasının mümkün olmadığı hususunda hiçbir tereddüt bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- ARAL V, *Hukuk ve Hukuk Bilimi Üzerine* (Filiz Kitabevi, İstanbul 2007)
- ANAYURT Ö, *Anayasa Hukuku Genel Kısım (Temel İlkeler, Kavram ve Kurumlar)* (1. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018)
- ASLAN İ. Y, ŞENYÜZ D, *Hukuka Giriş* (14. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2021)
- AYBAY A, AYBAY R, *Hukuka Giriş* (3. Bası, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006)
- ATAR Y, *Türk Anayasa Hukuku* (14. Bası, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2021)
- BATUM S, YILMAZ D, KÖYBAŞI S, *Anayasa Hukuku Temel Kavramlar ve Genel Esaslar* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021)
- BİLGE N, *Hukuk Başlangıcı – Hukukun Temel Kavram ve Kurumları* (34. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2016)
- BOYAR O, *Anayasal Yorumu Giriş* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2021)
- BRAUD P, *Devlet: Hukuki Öğretinin İkilemleri*, Çeviren: Gülçin Balamir Coşkun, içinde: Cemal Bâli Akal (Der.), *Devlet Kuramı* (2. Bası, Dost Kitabevi, Ankara 2005) 359-376.
- DOEHRING K, *Genel Devlet Kuramı (Genel Kamu Hukuku)*, Çeviren: Ahmet Mumcu (2. Bası, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2002)
- ERDOĞAN M, *Türk Anayasa Hukuku* (2. Bası, Hukuk Yayınları, Ankara 2019)
- EREN A, “Mevcut Cumhurbaşkanı kaç defa seçilebilir?”, 23.06.2018, <http://www.kanuniesasi.com/2018/07/23/mevcut-cumhurbaskani-kac-defa-seicilebilir/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.
- ESENER T, *Hukuk Başlangıcı - Genel Hukuk Bilgisi* (8. Bası, Alkım Yayınevi, İstanbul 2008)
- GÖZLER K, *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi Cilt I* (2. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2020)

GÖZLER K, “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Görev Süresi Ne Kadardır ve Bu Görev Süresi Kanunla Belirlenebilir mi?”, <https://www.anayasa.gen.tr/gorev-suresi.pdf>, Erişim Tarihi: 26.12.2021.

GÖZLER K, “Cumhurbaşkanlığı Sistemi mi, Başkanlık Sistemi mi, Yoksa Neverland Sistemi mi? 16 Nisan’da Neyi Oylayacağız?”, 24.02.2017, <https://www.anayasa.gen.tr/neverland.htm>, Erişim Tarihi: 24.12.2021

GÖZLER K, *Hukuka Giriş* (16. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2019)

GÖZLER K, *Hukukun Genel Teorisine Giriş, Hukuk Normlarının Geçerliliği ve Yorumu Sorunu* (US-A Yayıncılık, Ankara 1998)

GÖZLER K, *Türk Anayasa Hukuku* (4. Bası, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa 2021)

GÖZÜBÜYÜK A. Ş, *Anayasa Hukuku* (14. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2006)

GÖZÜBÜYÜK A. Ş, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları* (24. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara 2005)

GÜNEŞ A. M, *Hukuk Metodolojisi* (3. Bası, Ekin Basım Yayın, Bursa 2020)

HEYWOOD A, *Politics* (4. Bası, Palgrave Macmillan, Londra 2013)

İŞIKTAÇ Y, *Hukuk Başlangıcı* (3. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2015)

İŞIKTAÇ Y, *Hukuk Metodolojisi* (8. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul 2021)

KABOĞLU İ.Ö, “Bir Kimse En Fazla İki Defa Cumhurbaşkanı Seçilebilir Kuralı Üzerine...”, (2021) (1), *Ankara Barosu Dergisi*, 327-335

KANADOĞLU O. K, DUYGUN A. M, *Anayasa Hukukunun Genel Esasları* (1. Bası, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul 2020)

KÜÇÜK A, “Recep Tayyip Erdoğan 2023 Seçimlerinde Cumhurbaşkanlığına Aday Olabilir Mi?”, 23.09.2020, <https://www.turktime.com/yazar/receptayyip-erdogan-2023-secimlerinde-cumhurbaskanligina-aday-olabilir-mi/15070> , Erişim Tarihi: 24.12.2021.

LIJPHART A, *Patterns of Democracy - Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*, (2. Bası, Yale Üniversitesi Yayınları, New Haven 2012)

METİN Y, *Anayasanın Yorumlanması* (1. Bası, Asil Yayın Dağıtım, Ankara 2008)

ÖZBUDUN E, *Türk Anayasa Hukuku* (8. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2005)

ÖZBUDUN E, *Türk Anayasa Hukuku* (21. Bası, Yetkin Yayınları, Ankara 2021)

ÖZSOY BOYUNSUZ Ş, “Anayasamıza Göre Cumhurbaşkanının Dönem Sınırı” (2018) (14), *Hukuk Defterleri* <https://hukukdefterleri.com/anayasamiza-gore-cumhurbaskaninin-donem-siniri/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

SEVİNÇ M, “Hayret verici bir ‘Anayasa’ yorumu!”, 11.06.2018, <https://www.diken.com.tr/hayret-verici-bir-anayasa-yorumu/>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

ŞİRİN T, “Recep Tayyip Erdoğan yeniden cumhurbaşkanı adayı olabilir mi?”, 08.04.2021, <https://t24.com.tr/yazarlar/tolga-sirin/recep-tayyip-erdogan-yeniden-cumhurbaskani-adayi-olabilir-mi,30518>, Erişim Tarihi: 24.12.2021.

TANÖR B, YÜZBAŞIOĞLU N, *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (19. Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul 2019)

TEZİÇ E, *Anayasa Hukuku* (24. Bası, Beta Basım Yayım, İstanbul 2020)

TOPAKKAYA A, *Hukuk Hermeneutiği (Hukukta Anlama ve Yorumlama Sanatı)* (1. Bası, Adalet Yayınevi, Ankara 2019)